

U M S T A Ť

O láske

V Prorokovi Khalíla Gibrána čítam Majstrovo slovo o manželstve, a uvedomujem si, že ono platí len o tom zväzku, ktorý korunuje jeho predchádzajúce slová o láske – a ktorý je teda nie sviatosťou stavu, ale stavom svätosti... Keď sa toto všetko zachová, potom možno povedať, že Láska je to tretie medzi nami, tá klenba chrámovej lode spočívajúca na dvoch stĺpoch (s. 37).

Pokrvnú príbuznosť sme dostali od prírody zadarmo; ľudskú príbuznosť si máme osvojiť duchovným úsilím (s. 46).

Áno, v tom je kľúč celej budúcnosti ľudstva: v prítulnosti duší, čo k sebe patria, – píšem si na okraj veršov Pavla Straussa:

Keby sa všetky duše k sebe pritúlili, čo k sebe patria, však všetci lásku hľadáme, vznikol by z toho taký závan dobra, na ktorý už od dávna čakáme.

Raz sa var všetky duše k sebe postavia a všetky srdcia pritúlia sa v seba a prestanú sa pýtať, starať, strachovať. Raz dôjde každá láska neba (s. 47 – 48).

Nikdy tak neobjavíš seba, ako keď sa vyjaviš v inom (s. 49).

Z lásky sme stvorení, preto je ona kľúč k nášmu bytiu a kľúč k poznaniu našej podstaty a poslania. [...] Čím viac sa máme radi, tým menej záleží na zajtrajšom dni – akoby aj nie, veď žijeme vo Všetčase! (s. 67)

Vo svete ľudí je od človeka k človeku nie bližšie ako od hviezdy k hviezde vo svete Všemíra (s. 70).

Ako sa ja neustále zaoberám ľuďmi, ku ktorým mi srdce prekypuje láskou, tak sa druhí večne zaoberajú tými, ktorých nenávidia. (Áno: nenávisť je druh lásky!) Ani nenávisti v prírode niet; ona je tiež – ako Láska – iba dielom človeka (s. 71).

Prečo sa k starobe niekto celý premení v ružu lásky, a dakto zasa v zloby trň? (s. 72)

Zaujímavý je Straussov lekársky postoj, že „choroba a liek tohto sveta sú si veľmi podobné (Similia similibus curentur!) – len namiesto toho, na čo choríme v oblasti tela, musíme nájsť príbuzný liek v oblasti ducha. – Ak „ťažká kríza sveta v hospodárskom i ľudskom ohľade vznikla zblížením ľudí, relatívnym zmenšením vzdialeností“, potom „liek tohto sveta, ktorý ochorel práve zblížením ľudí, je jedine v zblížení ľudí“. To isté sa mi žiada povedať aj o láske: ak je najväčším prejavom choroby tohto sveta chorobná láska, potom je liekom na túto nemoc nie jednoduché chirurgické odstránenie nádoru, ale rozvinutie lásky skutočnej, lásky duší (s. 101 – 102).

Skutočne ja na Zemi iba ten, čo pobudol medzi hviezdami (s. 126).

Zdalo by sa, že poloha, ktorú zaujal človek, keď sa zo zvieracej ríše vztýčil na zadné nohy, je konečná, vrcholná, viac už nemôže byť... Ale keď som si v dnešné ráno na lúke pod lesom prestrel na zem vetrovku, ľahol si na ňu horeznak a uprel pohľad do korún liešťa nado mnou, cez ktoré presvitalo modré nebo – len vtedy som pochopil, že je ešte čosi viac ako stáť vztýčený na dvoch nohách: ležať horeznačky a pozeráť do nebeskej oblohy. ... Naozaj: veď človek na dvoch nohách, to je len dnešný rozbehaný, roztekaný, unáhlený človečik. Ale ak má z a s t a ť, ako mu Prišvin velí, neostáva mu nič len ľahnúť si tam, kde je, na chrbát, a zrak uprieť do oblohy (s. 168 – 169).

K samote, ktorú si tak úzkostlivo strežiem na mojich prechádzkach, sa mi skvele hodia Straussove slová: „Samota je chrámom duše – a do nej nemá prístup nikto. Ostatný záhyb samoty je – spoločnosť Božia.“ (...) „Ako je zázrak oka nemou vravou srdca, tak je samota neohraničeným pričinom možností duše“ (s. 171).

(pokračovanie na strane 4)

Po roku odhodlane spolu ďalej

Naši milí, prihovám sa vám takto s Listami PS až po vyše roku. Posledný raz sme sa spolu osobne stretli na pravidelnom Valnom zhromaždení 26. 10. 2019. Odvtedy sa udialo síce menej, no významom pre nás dôležitých udalostí.

Vážne ochorel náš hlavný autor a tvorca Julo Rybák. Preto som ho bol požiadať o súhlas ďalej aj po 16-tich rokoch pokračovať v jeho diele, zaželať zdravie, preukázať i potešiť, že časopis, ktorý roky formoval, má budúcnosť a pokračovanie. Preto sa v týchto Listoch PS viac venujeme jemu osobne i aspoň sčasti jeho ostatne vydanému dielu. Jozef Mikloško nám napísal svoju osobnú reflexiu na jeho svet a prinášame predstavenie Rybákovej knihy O láske. Spôsob, ako autor dielo po 20-tich rokoch „náhodou našiel“ a ponúkol na vydanie, popisuje vydavateľ a syn v jednej osobe Julo Rybák ml. Pri tejto príležitosti uverejňujeme i zoznam vydaných kníh jeho Vydavateľstva G-ATELIÉR, diel Pavla Straussa, diel o Straussovi, prác Jula Rybáka, či jeho prekladov Prišvina. Veľmi cenné a zaujímavé myšlienky a kontexty nad dielom O láske nám prináša filozof, pedagóg na UKF v Nitre Tomáš Pružinec.

Podarilo sa nám zostaviť nový redakčný kolektív pod vedením pedagóga a literárneho vedca na UKF v Nitre Jána Gallíka, s aktívnou účasťou Tomáša Pružinca, prekladateľa Enza Passeriniho, s podporou Jula Rybáka ml. i Jozefa Straussa. Práve Ján Gallík prináša vlastnú úvahu nad fenoménom smrti v tvorbe Jana Čepa a Pavla Straussa.

So súhlasom autorky, novinárky Nancy Závodskej, redaktorky lekárskeho periodika Medikom, preberáme rozhovor s Jozefom Straussom o otcovi.

Hlavná organizátorka slávnosti Ceny Pavla Straussa Veronika Moravčíková nám prináša článok o odovzdávaní cien za roky 2017 a 2018, ktorá sa uskutočnila v Nitre. Laureátmi Ceny Pavla Straussa sa stali režisér Juraj Jakubisko, textár Kamil Peteraj, herečka Zuzana Kronerová a spevák Miroslav Žbirka. Prijemný kultúrny zážitok s významnými osobnosťami slovenskej kultúry. Oceňujem, že aj prostredníctvom laureátov sa meno Pavla Straussa bude ďalej šíriť. Pevne verím, že by Pavol Strauss aj na túto for-

mu svojej prezentácie, s jemu vlastnou pokorou, nenamietal. No isto nie som sám, čo sa zamýšľa nad štatútom Ceny. Cena Pavla Straussa za kultúru by nemala byť primárne pre osobnosti z populárnej hudby, či dramatickej a filmovej scény, ale predovšetkým by mala byť ocenením kresťanských osobností, predstavujúcich a šíriacich mravné hodnoty, kresťanské cnosti v literatúre, publicistike, umení, povolani.

Žiaľ, musím spomenúť dve smutné udalosti. Odišli do večnosti k Pavlovi Straussovi i nám blízke osobnosti. Emeritný rektor UKF v Nitre profesor Peter Liba, nositeľ Ceny PS, a tak prinášame spomienku na neho od jeho bývalého študenta Mariána Kamenčíka. Predčasne, plný síl, skončil jezuita Otec Ondrej Gabriš. Prichádzal na naše zasadnutia, koncelebroval omše, delil sa s nami o poznanie a skúsenosti z pozície vicepostulátora kauzy Munkovcov. Spomienku na neho prináša Katarína Matušková.

Vydávame toto číslo v čase vrcholiacej druhej vlny krízy korona pandémie. Privítali sme preto zamyslenie duchovné otca Jozefa Voskára na túto tému, dotýkajúcu sa bytostne životov väčšiny z nás. Žiaľ, z daného dôvodu sa tento rok ani nemôžeme osobne stretnúť na našom pravidelnom Valnom zhromaždení.

A na záver ešte jedna informácia. Otec biskup Štefan Sečka nám oznámil, že pre vážne zdravotné ťažkosti už ďalej nemôže byť naším čestným predsedom. Ďakujem Vám, že ste sa nám s priazňou a podporou venovali osem rokov. Potešilo nás, že štafetu patronátu spišského biskupstva prijal v marci t. r. vysvätený pomocný biskup, duchovný otec Ján Kuboň.

Váš
Jozef Šišila

Pavol Ondřík

Na návšteve

Keď ťa vovedú do svätyne
ty len tíško buď ...
... a vnímaj posvätnosť miesta.
I pre jeho krásu
i pre toho,
ktorý v nej prebýva,
lebo je jeho ...

Ukážu ti

„tu sa dá pomodliť ...“

Vyznajú ti

„o tejto je volajaká báseň ...“

S myšlienkami o prapodstate
sveta a človeka v ňom
sa s tebou podelia
(*Hviezdoslavov Kain*).

Naozaj je človek
na obraz Boha stvorený!
Má svoje svätyne.

To je akoby ťa
do srdca vpustili.

A ty žasneš,

že kto vlastne si ...?!

„Kto že je človek, že naň pamätáš ...“

(Ž 144,3)

A bážňou
a chválou
a láskou
a vďakou
sa ti vnútro naplní.

Práve si sa stretol s Bohom ...

V Kluknave 12. mája 2010

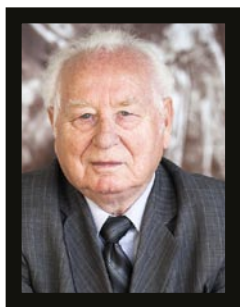
+ + +

Napísané ako malá spomienka na včerajšiu prechádzku s Julkom Rybákom v Gelnici po „jeho“ Turzovskom chodníku.

Dovidieť za horizont – k životu a dielu Petra Libu

(článok bol publikovaný v dvojtýždenníku Kultúra, č. 17, 2020)

Trajektória osobného i vedeckého pohybu profesora Petra Libu, ak by sme mali použiť topografické hľadisko, sa v roku 1973 nedobrovoľne pohla pod tlakom politického prenasledovania z martinskej Matice slovenskej juhozápadným smerom do vysokoškolského prostredia Nitry. Už zrelý vedec, klenovský rodák, P. Liba operatívne zúročil v Martine nadobudnutý výskum i pracovné skúsenosti a ich presunom na nové pôsobisko im dal nový obsah a nebál sa ich oživovať i novou metodologickou dikciou, ktorej zázemie našiel vo formujúcom sa pracovisku Kabinetu literárnej komunikácie a experimentálnej metodiky pri Pedagogickej fakulte. Výsledkom toho bol (popri mnohých iných), dovoľm si tvrdiť, jeden z jeho ťažiskových príspevkov do oblasti genológie. Nájdeme ho pod názvom *Biografické žánre (príspevok k systematike)* a z registra týchto žánrov chcem čerpať aj teraz, a hoci vedecký aparát sa vyhýba emócií, na tomto mieste ich občas nechám vojsť medzi riadky, pretože, ak by sme si z vyše ôsmich desiatok Libom ponúkaných biografických žánrov vybrali pre túto príležitosť akýkoľvek, sila okamihu, presnejšie niekoľkých posledných dní ma nasmeruje k takému textovému výrazu, ktorý bude mať črty nekrológu, žánru pripomínajúceho životné i profesijné úspechy osobnosti – a teda podľa Libom prehľadne zostavených a zoradených výrazových klasifikátorov by mal byť môj príspevok nadčasový, mal by mať dokumentačnú funkciu, uplatňovať interpretačný spôsob zobrazenia osobnosti, využívať pomerne detailnú šírku žánru, biografickú kompozíciu a typ argumentácie i ďalšie typické žánrové atribúty.

Dovoľte mi zostať naďalej v kontexte Libovej biografistiky, z ktorej sa pokúsim odvodiť ešte jeden kontext týkajúci sa tohto príspevku. Vychádzam pri tom z jeho citátu: „(...) biografické texty sú vo vzťahu k pôvodným literárnym textom a informáciám v pozícii, druhého sledu, v pozícii medziliterárneho nadväzovania.“ Uvedené slová vyjadrujú, že biografické žánrové formy fungujú

v kontexte literárnej kultúry a vzdelania ako dynamický komplex druhotnej literárnej komunikácie. To znamená, že dotvárajú, spresňujú, precizujú, doťahujú atď. primárny proces literárnej komunikácie. Nastolená myšlienka sa mi analogicky personalizuje aj do vedeckých aktivít Petra Libu. Možno to vysvetliť ako jeho neúnavnú snahu o vtáhovanie nezbadaných javov do centrálnych polôh a ich následnú vedeckú analýzu a interpretáciu. Dôsledne sledoval akoby „anonymné“ kultúrno-literárne javy, udalosti, fakty a táto dispozícia mu dovoľovala uskutočňovať zásadné vedecké i životné výpady takpovediac zo závetria, no vždy argumentačne nebojácne a inovatívne. Kde možno spozorovať toto pracovné ustrojenie, ktoré bolo však vždy obohatené tvorivým sokratovským dialógom a otvorené odborným výzvam? Má svoje miesto, logiku i istú chronologickú postupnosť. Bolo to napríklad Libovými martinskými vedeckými juvenilnými prácami, medzi ktoré patrí spoluautorstvo na *Slovníku pseudonymov slovenských spisovateľov* (1961), kde sa azda prvýkrát publikačne konštituovala jeho snaha odkryť na prvý pohľad nepoznané, skrývané, uhýbavé, maskované.

Ak vstúpime do prostredia jeho pôsobiska v Bibliografickom ústave Matice slovenskej, musíme si predstaviť P. Libu ako energického mladého vedca, ktorý výrazne materiálne i metodicky nasmeroval progresívne napredovanie pracoviska i celej vednej disciplíny navzdory často nepriaznivým okolnostiam.

Dakto môže mať predstavu o bibliografii ako o niečom, čo je povinnosťou pramenného sumarizačného záveru vedeckých monografií či štúdií. Peter Liba si však uvedomoval, že je to podstatná báza akéhokoľvek seriózneho a podloženého bádateľského procesu a následného vedeckého výstupu. Zostavením monumentálnej bibliografickej práce *Vydavateľské dielo Matice slovenskej* (1963) obsiahol tie poznatky, ktoré následne dokázal literárnohistoricky interpretovať v monografii *Čítanie starých otcov* (1970). Z už spomínaného okraja či „záveru“, záhybov alebo nevidených prekryvaní dokázal knihou posunúť pod vedecké svetlo problém širokého čitateľského zázemia, jeho masovosti a každodennosti, ktorý sa dovtedy výskumne podceňoval a tiež dokázal vypl-

niť medzeru v dejinách knižnej kultúry a dejín vydavateľskej praxe v oblastiach produkcie kníh lacného čítania.

Periférne javy nepovšimnuté literárnohistorickým výskumom sa v jeho knihe ukázali v celej svojej realite, kde majú pevné miesto všetky tie podceňované žánre so svojimi tematickými a motivickými archetypmi a výrazovými stereotypmi. V perspektíve jeho výkladu sa zrazu ukázali ako niečo neustále živé, pulzujúce a v dejinách našej kultúry permanentne prítomné.

Marginalizované, no nie marginálne fenomény Peter Liba zrovnoprávňoval s oveľa disponovanejšími vedeckými témami, čím dokázal objavne preskumpovať ťažisko literárnohistorického záberu a prispieť tak do odbornej diskusie zaujímavými poznatkami a podnetmi.

A môžeme pokračovať ďalej – opäť metodologicky pokropený život vodou Nitrianskej školy – nadväzujúc na tradíciu predošlých výskumov, kde čerpá stále z bohatého bibliografického výskumu a poznania „čítania starých otcov“, sa dopracoval k téme vzbudzujúcej dovtedy iba okrajový vedecký záujem. V knihe *Kontexty populárnej literatúry* (1981) zdôrazňuje význam hodnôt a funkcií tohto druhu literatúry na podklade komunikačného hľadiska, ktorého šírka presahuje čisto literárny horizont smerom ku kultúre i celej spoločnosti. V nadväznosti na to vydal v roku 1987 rozsiahlu prácu *Čitateľ a literárny proces*, ktorá je vyústením jeho permanentného záujmu o literárnu tvorbu z hľadiska jej komunikačných väzieb s čitateľským publikom. Vývinovou logikou vedeckej osobnosti P. Libu vedené kroky pokračujú publikáciou *Literatúra a folklór* (1991). Práca opäť korení v dôkladne poznanej hĺbke a šírke bibliografického materiálu a je ojedinelým príspevkom k poznaniu zložitého procesu literatúry a slovesného folklóru, teda je príspevkom k odkrývaniu problematiky literárneho folklorizmu.

V tomto bode Libovej vedeckej práce sa akoby preklápajú váhy a z autora, ktorý vedel dôsledne vysvetliť závažnosť svojich „okrajových“ tém a dostatočne presvedčivo argumentačne podoprel ich esenciálny charakter pre národné dejiny i spoločnosť, sa stáva autorom závažných otázok položených priamo do centra diania (literárneho, kultúrneho, pedagogického, duchovného, spoločenského). Tak vyznievajú jeho práce *Kultúrnosť vzdelávania* (1999), *Otvorené návraty* (2001) či *Kultúra/Literatúra* (2005).

Za emblém uvedenej pozvoľnej, no úplne prirodzenej zmeny, ktorá sa odohrala v životnom okamihu vyzretého vedca i človeka, možno považovať prvé slovo z názvu publikácie *Dostredivé priestory literatúry* (1995), ktorá stojí prvá v rade pomyselného obratu. Libov záujem o jednotlivé problémy bol naozaj „dostredivý“, vťahoval z okraja do centra, zabudnuté pretváral na hodné pozornosti, nepopísané zaplnil slovom. Stalo sa tak najmä z dôvodu, že Peter Liba mal dôveru v tradíciu, kontinuitu a identitu literatúry. Vstupoval do textu s presvedčením, že skrýva vnútorné bohatstvo, že dokáže komunikačne rozvíjať receptnú citlivosť diskurzívneho čitateľa a dovolí mu myšlienkovu sa podieľať na dotváraní jeho mystéria. Veril, že text má potenciál byť nositeľom akej-si „božskej iskry“, istej podstaty, jadra či trvajúceho posolstva.

Pre svoj široký rozhľad by sme azda rozptýl odborných záujmov Petra Libu mohli označiť ako rozvetvený, akoby „preň boli charakteristické len rozbiehavé tendencie a nie aj koncentrujúce zakotvenie. Skutočnosť je presne opačná.“ Citovaný fakt vyslovil Mišo A. Kováč a ja sa skromne pridávam k tomuto postrehu a snažím sa dokladať práve Libovu schopnosť byť svojou vedeckou aktivitou „dostredivý“, byť ten, kto siaha do jadra vecí, vynáša ich podstatu a zdôrazňuje ich hodnoty. V tom bol mimoriadne inšpiratívny.

Takto načrtnuté línie poznania sveta i života a, samozrejme, aj predmetu vedeckého bádania, obkružili Petra Libu a v bytostnej jednote dokladovali jeho svetonázorové i profesijné ustrojenie. Velili mu zodpovedná práca literárneho

vedca, no i pozorného pedagóga, univerzitného funkcionára (vedúci kateder, dekan, rektor), ktorý sa významnou mierou zaslúžil o zriadenie Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre a v neposlednom rade aj atribút kresťana, veriaceho človeka, ktorý i v časoch neslobody zostal pravdivý a autentický. Neuhol ani v momentoch, keď normalizačný proces rozkladal spoločnosť a pragmatika medziľudských vzťahov zaháňala etiku a morálku do kúta.

Peter Liba ešte nejednakrát objavil pre literárnu vedu či knižnú kultúru novú tému, ba nebojím sa povedať, že jeho invenčný pohľad na problematiku udával aj isté výskumné trendy, o ktoré sa v konkrétnostiach podelili jeho kolegovia či študenti. On im vždy priateľsky pomohol, poradil, usmernil. Vedel vždy promptne a s mimoriadnym rozhľadom reagovať na celú šírku literárnych, kultúrnych i spoločenských tém. V osobe Petra Libu, povedané slovami Imricha Vašku, snúbili sa „univerzum a syntéza“. Tieto dve mohutnosti v sebe pestoval celý život, až nakoniec v jeho prípade priniesli naozaj bohaté plody vedeckej práce i ľudskej prirodzenosti. Som presvedčený, že pretrvávajú v odkaze jeho životného diela aj po 25. septembri 2020, keď vo veku 89 ukončil svoju pozemskú púť.

Stopy, odkaz i stimulatívnosť vedeckého diela Petra Libu v oblastiach literárnej vedy, no i kulturológie a jeho nesporné myšlienkové presahy do ďalších odborov sú mimoriadne a s istotou možno povedať, že budú stálym osviežením ako čerstvé žriedlo na ceste ďalších vedcov a odborníkov za poznaním.

bývalý študent
Marián Kamenčík

Príhovor z Valného zhromaždenia Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa

Vážený pán biskup
vážení koncelebranti,
vážené sestry a bratia.

Dňa 31. októbra 2019, teda o 5 dní uplynie presne 10 rokov od chvíle, keď tu v kostole Sv. Mikuláša vykonal slávnostné benedictione prvých troch zväzkov súborného vydania kníh MUDr. Pavla Straussa jeho excelencia spišský biskup František Tondra.

Čo dodať k tomuto okrúhlemu jubileu. Za krátku dobu pribudlo do súborného diela tohto nášho duchovného veľikána ďalších 7 zväzkov. Pred nami defiluje úžasné bohatstvo myšlienok vložené do reči, ktorej rozumieme. Ale rozumieme jej skutočne, alebo sa len nechávame unášať jej duchovným obsahom?

Strauss nie je na hodinové čítanie. Strauss je na krátku každodennú meditáciu o prečítanom, ktoré nezaberie ani 15 minút z nášho uponáhľaného času.

Keď sa započúvame do jeho múdrych a užitočných úvah nielen dnes, ale i zajtra, veľmi skoro pochopíme, že ne-nájdeme plnosť života na tejto zemi, pokiaľ nebudeme živiť nášho ducha primeranou stravou.

Prečo toto všetko dnes spomínam?

Parafrázované slovami Jozefa Felixy, ktoré napísal v roku 1968 – Strauss je autor – lekár, ktorý v dnešnej pomýlenej dobe hmýriacej všetkými odrodami agresivity, primitivity, morálneho úpadku podáva univerzálny liek, v celom svojom literárnom diele, humanistické posolstvo. Vieru navzdory všetkému, ktorá tvorí zmysel všetkých jeho kníh. Vieru v duchovné hodnoty európskeho ľudstva. Od tejto viery totiž možno zapalovať vlastnú vieru a vlastnú dôveru v človeka.

V Liptovskom Mikuláši 26. 10. 2019
Martin Jančuška

(dokončenie zo str. 1)

Ohník sa dal rozložiť, ale musel som mu – v tom vlhku – pomôcť rozfúkáním... Áno, keď má kto do teba podúchať, tak sa rozhoríš, aj keď si prevlhnutý (s. 173).

Lúč ľudských očí!

Ponad haluzie susedného smrečka sa pozerám nahor, kde vo výšave trčia do oblohy vrcholové výhony koruny buka – a náhle sa rozkývali, akoby sa potešili, že som si ich všimol... V tej chvíli som začal uvažovať, či neexistuje čosi ako lúč ľudského oka; či naše oko nielen že pri-

jíma svetelné žiarenie, ale aj samo žiari, navracajúc svetu energiu, ktorú od Slnka prijalo. A keď som si potom spomenul na jeden pár očí, uveril som naisto: naozaj, lúč ľudských očí jestvuje (s. 177).

Konečne som si raz ľahol na chrbát pod moju borovicu a pri pohľade do tej spleti konárov v korune som si pomyslel: – Takto nejako sa pospietame (s. 182).

Zišla mi na um Palkova otázka pri návšteve u Straussov: „Čo teraz v ä č š i e robíš?“ Čo robím? – Dnes, v tento nádherný snečný lesný deň sa mi žiada s Pri-

švinovými husami povedať: – RASTIEM! (s. 185)

– Prečo si si nás stvorila, Príroda?

– Lebo som nikdy nie taká nádherná, ako v zrkadle vašich očí (s. 189).

Tá obrovská armáda počítačov, na ktorej ľudstvo tak usilovne pracuje, je hádam len na to dobrá, aby sme všetku múdrosť sveta do nich vložili – a sami si s oslobodeným čistým vedomím povedali: – Tak, a teraz sa pozrime, čo je v nás (s. 199).

Z knihy Jula Rybáka *O láske*.
Záznamy zo zápisníka
vybral Tomáš Pružinec

Julo Rybák a jeho svet

Netreba ho predstavovať, lepšie to urobia iní. Som jeho vzdialený priateľ, ktorý ho nikdy nestretol. Vymenili sme si s venovaním pár kníh, na linke Svätý Jur – Gelnica

však sledujem jeho dielo, knižné, aj publicistické v časopise Veda a viera, Verbum, Kultúra a v Listoch Pavla Straussa.

Julo Rybák je pedagóg, publicista, vedec v ruskej filológii, prekladateľ z ruštiny. Napísal 11 kníh, väčšina sa týka jeho vzťahu s Pavlom Straussom, viaceré sú denníky a eseje na rôzne témy. Publikoval aj básne, veľa sa venoval ruskej literatúre. Jeho publikácie vydáva vydavateľstvo G-Ateliér v Gelnici.

Bol a je vášnivým obdivovateľom Pavla Straussa, ale aj mnohých iných slovenských velikánov – Pavla Országha Hviezdoslava, Milana Rufúsa, Márie Medveckej, Viliama Turčányho, z ruských autorov Puškina, Dostojevského, Gogola, Cvetajevu, Bloka a najmä Prišvina. Často cituje ruského filozofa a teológa Vladimíra Solovjova, Alexandra Solženicyna i českého kardinála Tomáša Špidlíka.

Z myšlienok Jula Rybáka uvediem niektoré z rokov 2000 a 2001:

- Východ a Západ sú v rovnakom Gulagu. Aj svet žije v Gulagu egoizmu, mal by žiť v Ríši lásky.
- Kapitalizmus padne z toho prostého dôvodu, že je presvedčený, že bude trvať večne.
- Je možné, že svet ovládnu kupliari, pobeľlice a falošní proroci, bez dôsledkov to nezostane. Čím je dusno pred búrkou väčšie, tým prudkejšie býva hromobitie.
- Veľa osobností stretne náhodou, povrchne, temer nikto o tom nevie, iba my.
- Láska sa nevie dočkať rána, akú radosť jej prinesie nový deň.
- Pohreby by mali byť oslavami prechodu z časnosti do večnosti. Pochováame čas a kriesime večnosť.
- Kde sú časy, keď v 80. rokoch minulého storočia Rusi vydávali Jesenina v 10 mil. nákladoch?

- Je málo skutočných kresťanov, ale čo je čire, skutočné, pravdivé, nemôže byť masové.
- „Barbarské výruby lesov na Slovensku“ kritizoval Julo Rybák už v r. 2000.
- Navrhol vytvoriť Klub seniorov Spolku slovenských spisovateľov.

Z jeho poézie odcitujem úryvky z knižky *Láska a smrť* (Bibl. vyd., Košice, 1994), ktorú mi autor „úprimne venoval 17. 7. 1997“. Obdiv k rodáčke z Oravy, maliarke Márii Medveckej, pripomína jej slovami: „Zasa mi odkvitli trnky, ako rada by som ich ešte maľovala.“

*Keď sa dvaja: milý s milou
jak dve hviezdy nájdete
pochopíte akou silou
drží všetko na svete.*

.....

*Dni sa krátia
ďalší rok sa dolu kopcom poberá.
Na mňa kto zo zrkadla
spýtavo sa pozerá.*

.....

*Ach, Bože, ako život zletel,
môj život biedny, sladko-bolavý,
ešte len včera bolo všetko v kvete,
a dnes už prchne lístie do trávy.*

Julo Rybák stále šíri myšlienky Pavla Straussa a porovnáva ich s inými autormi. Navrhoval jeho blahorečenie, publikoval veľa jeho listov. Pavol Strauss bol výborný chirurg, ktorý posledné roky života prežil v Nitre, v očakávaní publikovania svojich diel a čitateľských ohlasov. Tri jeho knihy vyšli do r. 1948, štyri do r. 1972, až pri jeho osemdesiatke vyšla séria jeho diel. Vtedy sa podarilo vydať jeho súborné dielo, na financovanie ktorého získal prostriedky František Mikloško. Financie na vydávanie Listov PS zabezpečuje Jozef Šišila. J. Pašteka (*Literatúra ako svetlo*, Lúč, 2004) ku knihám Pavla Straussa, najmä k denníkom, napísal: „Texty sú nasnímané v mimoriadne krátkych záberoch, so stálou zmenou objektu a veľmi pohyblivou kamerou.“

Zaujímavé, že to platí aj o knihách Jula Rybáka. Jeho spisovateľská metóda je originálna: mnoho číta, vypisuje si nové myšlienky, podčiarkuje úryvky v knihách. Spája zdanlivo aj nesúvisiace veci, ľudí a ich výroky. Skáče z témy na

tému, z citátu na citát, často pri náhodnom otváraní kníh. Chrlí asociácie s výrokmi Pavla Straussa a iných osobností. Pracuje s množstvom poznámok na papierikoch, ktoré často triedi a likviduje. Napádajú mu stále nové myšlienky a podnety, ktoré si zapisuje ako úlohy – čo by mal urobiť, napísať, zorganizovať. Často telefonuje, píše a posieľa klasické listy poštou, aj dary Straussových a svojich kníh. Upozorňuje verejnosť na dobré knihy a zaujímavé články. Pracuje všade – vo vlaku, v lese, pri krájaní cibule. Kvôli rozšíreniu diela Pavla Straussa sústavne propaguje jeho knihy a myšlienky. Vyberá aj ťažšie texty a vysvetľuje ich súvislosti a zmysel. Rád ďakuje iným za ich knihy, činy aj myšlienky.

Aj mne dvakrát napísal pekné listy. Prvý bol 28. 6. 2007, po mojom rozhovore v českej televízii Noe. Upozorňoval ma, že do Straussovej storočnici je iba päť rokov, že žiadne vydavateľstvo ho nevydáva a nemá ho v pláne vydať, že v kníhkupectvách jeho knihy nie sú. Navrhoval, ako túto situáciu zmeniť. Druhý list z 9. 1. 2010 začína vetou, keď si Rybákovci vypočuli môj rozhlasový prejav z 9. 1. 1990, opakovaný po 20 rokoch. List bol krátky a začal pre mňa chválenkársky: „Jozef Mikloško je prorok. Ako je možné, že sme nechali takéto hlasy prehlúšiť, že aj dnes žasneme nad ich odvahou.“ Z vďaky mi vtedy poslal knihy „iného proroka našich dní – P. Straussa, nad slovami ktorého budeme tiež po desaťročiach žasnúť“.

Julo Rybák sa hlási k myšlienke Slovanstva a jeho úlohy v budúcnosti. Pripomína autorov, ktorý to tiež zdôrazňovali, najmä Štúra, Hviezdoslava a Solovjova. Podporuje odvážnu myšlienku F. I. Tutčeva: „Rusko je povolane vnútorné obnoviť a vonkajším spôsobom zjednotiť ľudstvo.“ Súhlasí so Solovjevom: „Položiť základy novej náboženskej budúcnosti pripadá Slovanstvu.“

Často cituje iných, napr. Milana Rufúsa a jeho básne a opisuje osobné kontakty s ním. Lubomír Raši skomponoval krásne Requiem, so zhudobnenou básňou Milana Rufúsa: *Requiem za Pavla Straussa a iných*: „Budeme vyvolaní po mene a bude nás tam veľa. Poodkladáme krídla zlomené, ku nohám Stvoriteľa...“ Julo Rybák cituje aj Antona Hykischu (Viera a život, 2017, 6) – „Najväčším prekvapením je, že štriteľmi krízy sú naše niekdajšie opory a nádeje – onen vysnívaný Západ“ – a A. I. Solženicyna: „Roz-

delenie na Východ a Západ je dôsledkom osvietenstva v 18. stor... Doktrína hmotného pokroku je mylná... Dnes je kresťanstvo jedinou živou duchovnou silou, schopnou zaistiť duchovné ozdravenie Ruska.“ Často pripomína P. O. Hviezdoslava, ktorého 100. výročie smrti bude v r. 2021. Vysvetľuje a cituje aj jeho náročnejšie básne, zdôrazňuje jeho vieru v Boha, aj myšlienky o dôležitosti Slovanstva. Tvrdí o ňom, že je „ako hromničná svieca, ktorú by sme mali brať do rúk a zapalovať, keď prídu búrky, hromy a blesky na túto zem“. Spomína Babiu Horu, obľúbené miesto Hviezdoslava, kde prvýkrát zaznelo: „Pozdravujem vás lesy hory, z tej duše pozdravujem vás...“, či „A po nevelkom unavení, som Babej Hory na temeni...“

K jeho obľúbencom patrí milovník ruskej prírody M. M. Prišvin, spisovateľ, filozof a mysliteľ. Cituje jeho výroky a súhlasí s nimi: „Knihy nie sú na to, aby nám nalievali rozumu, ale aby nás učili láske“, alebo „Aj úsmev stačí, aby sa o trochu zmenila nálada na zemi“. Občas zatelefonuje do Prišvinovho múzea v Dunine, kde ho poznajú a majú radi.

Má rád ruského filozofa Vladimíra Solovjova a jeho výroky: „Keď Západ spozná svoju neplodnosť, neschopnosť položiť základy harmonického spoločenstva, keď sa presvedčí, že samo zdôrazňovanie svojej vôle... je prameňom zla a utrpenia, vtedy bude pripravený prijať náboženský princíp“, alebo „Bolo by možné zúfať si nad osudom kresťanstva, keby sa v svetových dejinách neskrývali svieže sily slovanských národov. Budúcnosť patrí Slovanstvu.“ Solovjov asi prvý povedal: „Ex oriente lux – z východu príde svetlo.“

Osemdesiate siedme narodeniny Jula Rybáka som reflektoval iba na Facebooku. Dňa 4. 2. 2020 som napísal: „Gratulujem Ti a pomodlím sa za Teba. Včera bolo veľa debát v rozhlase o ruskej literatúre. Spomenul som si aj na Teba, ktorý sa tejto svojej línii držíš celý život“.

Dňa 4. 2. 2018 som na sociálnej sieti napísal: „Dnes má narodeniny Julo Rybák z Gelnice, spisovateľ a publicista, veľký znalec a obdivovateľ diela Pavla Straussa a aj ruských spisovateľov, najmä M. M. Prišvina. Milý Julo, nech Ťa Boh požehnáva ešte dlho medzi nami, dá Ti zdravie a silu napísať ešte veľa pekných vecí. S radosťou čítam Tvoje knihy a teším sa z nich.“

Jozef Mikloško

Ticho a samota

„Ak umenie (...) má odhaľovať skutočnosť a pravdu života doopravdy, jeho tvorca sa musí dostať zvonku i zvnútra au dessus de la mellee. Lebo čertov chvost visí do sveta dvojklanne – ako krik a spoločnosť.“

Pavol Strauss

Všetky opozície, ktoré sa snažia vystihnúť povahu odchádzajúceho a nastupujúceho veku, majú spoločného menovateľa: chaos – harmónia.

Tým rozvirgánym diablovým dvojklanným chvostom, ktorý víri prach, aby zabránil nášmu pohľadu preniknúť k pravde, je – ako Strauss hovorí – krik a spoločnosť. Tak je potom možné vydávať absurditu za normál a normálne oceľovať klejmom absurdné. Chaos sa – v akejkoľvek oblasti – vyznačuje nakošením kvantity: stupňovaním intenzity zvuku, zhustovaním šokujúcich obrazov, silnejúcim prívalom slov, „vyhecovaním“ potrieb na maximálnu mieru a šialenou výrobou predmetov dennej spotreby, pohlcovaním nepredstaviteľných vzdialeností, šialeným tempom módy a pod.

To všetko má prostý zmysel: zabrániť, aby sa človek mohol spamätať, aby našiel cestu k sebe a aby objavil princíp, ktorý je doň Stvoriteľom vložený. A cestou k tomu je opak straussovského „kriku a spoločnosti“ – ticho a samota. Tieto „praprky Božie“, ktoré charakterizovali „stav pred všetkým bytím“ (Strauss).

I.

„Ticho, ty si to najlepšie zo všetkého, čo som počul.“

Boris Pasternak

Kedysi som si do zápisníka poznamenal: „Ešte jeden objav (k pólom harmónie a chaosu): Ticho nie je nič iné (predsa hovoríme o tichu ľudskom, nie jednoducho fyzikálnom) ako absolútny súlad životných prapohybov a prasíl; v tichu sa oddávaš ich prestupovaniu, teba prenikaniu, jedinému rytmu teba s okolitým svetom... Preto môže byť ticho lúčavkou, ktorá oddeľuje tvorcov a anti-tvorcov.“

Raz sa mi dokonca zazdalo, že nielen ticho, ale smrť (to ticho nad tichá!) je spojencom harmónie: „Chaos sa smrti bojí ako ruky, ktorá nastoľuje poriadok. Smrť je spojencom harmónie. Keby šlo len o to, opakovať život, mohol by trvať večne. Smrť je garanciou toho, že život pôjde dopredu.“

Štatút spolutvorby, spoluúčasti na diele pri umeleckom preklade, mi dovo-

ľuje na tomto mieste odcitovať báseň Jevgenija Sidorova, ktorú som si kedysi – s pocitom hlbokého vnútorného súzvuku – prekladal:

Ponor sa dušou v ticho zázračné.
Pozhovej chvíľu v nemom rozjímaní
a vyčkaj, pokiaľ prúdiť nezačne
hlas harmónie, čo ťa krásou zmámi.

Ten hlas ťa zbaví mračných dúm,
na svojich krídlach zodvihne ťa znova.
Všetko má koniec. Ty svieť večne, Um!
Hoc slová hynú, zostaň s nami, Slovo!

Je zaujímavé, ako si tu Jevgenij Sidorov podáva ruku s Vasilijom Šukšimom: „V živote – s pribúdajúcimi rokmi – začneš chápať silu neustále mysliaceho človeka. To je obrovská, podmaňujúca sila. Všetko na svete hynie – mladosť, pôvab, vášne, všetko starne a rozkladá sa. Iba myšlienka nehyne a prekrásnym človekom zostáva, kto ju nesie celým životom.“

Hovorili sme o tichu ako o „absolútnom súlade životných prapohybov a prasíl“, ako o „absolútnej harmónii“. Skutočne: chaos je sprevádzaný hmotom. Lomozom, hrčaním, hrkotom kopených slov – jedno na druhé, jedno na druhé – že si nevdojak povzdychneš:

Bože, aký plytký základ
na pyramídu slov stačí!
Nie je vývoj reči progres račí?

Prechod od chaosu k harmónii ako od hromotnej vravy k zmysluplnému mlčaniu je nádherne vyjadrený v Prišvinovom zápise *Idú lady*: „Poznáte to mlčanlivé ticho, keď sa hádka ľadových kryh medzi sebou skončí a na rieke sa všetko začne diať v zákonitom poriadku? Lady idú, a nás sa na to – či majú ísť, alebo neísť – nepýtajú. V tom ohromnom tichu sa iba chvíľami ozve krátke zašepkanie s opatrným napomenutím zrejme nejakej staršej kryhy: „Kde sa pcháššš?“ A všetko sa to deje šeptom, čím sa len zosilňuje mlčanie. Pritom cítiš, že je to nie mlčanie mŕtvych bytostí, že sa to tu živé kryhy spojili v jedinom odhodlaní doplávať celé, neroztopené do mora.“

Vrava teda sprevádzala boj kryh medzi sebou o vládu, o moc, o prevahu jedného nad druhým, ale keď sa ukáže, že

všetci máme jediný cieľ, že prúdime do jedného a toho istého Oceánu, upnú sa rozbúrené mysle k tomuto ústiu – a zavládne mlčanie.

Zavri oči a započúvaj sa do zvukov, ktoré znejú k tebe v staničnej čakárni. Zvuky, zvuky... – z ktorých nevyrozumieš jediného zreteľného slova.

Načúvaš – a chytá ťa úžas z pomyslenia, aké veky to budú musieť prejsť, aby sa všetky tieto chaotické zvuky spojili v jediný zreteľný, zmysluplný Hlas zjednoteného človeka...

„Prekrásne, Michail Michajlovič!“ ja sám, keď som náhodou otvoril piaty zväzok Sobranija sočinienij a našiel tam váš Sobačij rasskaz. Navrátili ste ma k mojim dávnyim myšlienkam a k hlbokému presvedčeniu o tom, že budúcnosť prinesie prudké zredukovanie ľudskej reči. Veď vám tu k rozhovorom s vašou Džali a k hlbokému vzájomnému vnútornému pochopeniu stačí jediné Hav!

Naozaj máte pravdu v svojom závere: „A vôbec, ak jeden druhého chápeme, treba veľa slov?“ Len ľudstvo, ktoré si nerozumie, reční, reční...

(Spomínam si na reakciu na jeden tranzistorák, ktorý ma vyrušil na prechádzke: „Ten výbuch zvukov vôkol nás je v dnešnej dobe symptomatický; má prehlušiť ticho, ktorého sa desíme ako čert kríža.“)

„Prostredníctvom reči urobil človek zo seba najosamelejšiu bytosť na svete, vyčlenil sa z ticha. Cudzíe jazyky, čuchové, hmatové, chuťové vibrácie, vlny, spojenie prostredníctvom koreňov či chemických cyklov, anastomózu – všetko si musí preložiť do svojho jazyka, do svojich slov a čísiel. A pritom vníma iba stopy, skutočný zmysel mu uniká. Človek je teda sám a pritom sa mu nedarí byť sám sebou.“ (Le Clézio)

Existuje akýsi zákon, že čím je človek viac sám sebou, tým viac smeruje k tichu. To nejakú súvisí s uvedenými myšlienkami Le Clézia. Isté je, že nám nič tak nepomáha zahlušiť, prekričať prázdno v sebe, ako reč.

Mlčanie je nielen zázrak. Mlčanie (a len o také nám ide) je dielo, hrdinstvo, údel, poslanie. Hrdinstvo už aj preto, že ideš proti prúdu (áno, i proti prúdu slov, ktoré sa chrlia, plodia – ako zlo – samé) a vystavuješ sa osudu niešť na čele znamenie odluda. Lebo tých pánkov, tých „večných kompánov, všadebolov a výtečníkov“, čo jeden z nich svojho času navštívil Hviezdoslava, je okolo teba v národe až-až. Žeby sme im ešte raz s Pavlom Országhom na obranu odludov povedali?

Sú oným kvasom bezmenným, čo podvih, vzrast, duh v úlohu má; úžitku soľou, korením... Ó, samotára tichá дума je sféra tá, kde viaže sa myšlienka z divnej tvorčej látky!

Jak hmlisté rodičky – matky si majú nočné nebesá tam u cesty či rieky mlieka, nímž každá potom svoj plod pleká, až hviezdou pustí na kryla ho v priestranstvo, v púť okršleka, kde posiaľ svetla, tvora niet – Podobne, jak sa zrodila myšlienka z dumy samotára, ním odchovaná dá sa v let kol pozemského do chotára, a prázdň kde, smrť zavládla, tma: jas, život vnáša do neho a učí – teší – žehná – kára:

* * *

To dobro, po ňomž prez veky nadarmo mreľa ľudská tuha, z bied vylovené veľrieky; zlato pravdy z trosky vied, z šmúh vyčarená krásy dúha... ..Hej, na odludoch stojí svet či skorej ide, kráča vopred!

„Múdre mlčanie je veľa hodné. Len veľmi neskúsení a veľmi zrelí ľudia vedia mlčať. Mnohovravné mlčanie. Ticho je obsah večnosti. Šťastný, kto si z neho kúsok odlomil.

Je čas reči a čas mlčania. Reč nie je ako vývesný plagát schopností a vedomostí, ako duševný automanažér, ale ako momentálne odhalenie a vyjasnenie práve objavených a cez nás sa predierajúcich poznání, súvisov a potrieb. Mlčanie nie je ako bolestný vzdor, ale ako duševný radar, otáčajúci sa v klbe strachu, intuície, prerývaný zábleskom postrehov.

Mlčanie ako pokorná a stála príprava. Reč ako smutná stavba prístrešia ducha. Mlčanie ako akord v polyfónnom tkanive večného ticha. Reč ako jeho ešte práve znesiteľné prerušenie.“ (Pavol Strauss)

II.

Hviezdoslav nás citovanými veršami preniesol od mlčania k samote, ktoré idú vždy ruka v ruke. Autor skladby otrasnej sily „Tak sám a sám!“ má na to právo ako nikto iný. On, čo o sebe napísal, že sa

„osnúvam ojedinenia matnou pavučinou, jak večná kukla zavijam sa, v hmlu zahaľujem dialavy; len ako v púšti sirá osika potíšku vzdychám, želiem, osľkam; len pravom vetrím o poludní akoby polnoc, o polnoci zasa hrob akoby – I na vlastnom sa zhrýzam srdci, nebožiatku, kment vlastnej duše driapem; v osudné to zamestnanie zatratený súc sám a sám ...“

Hviezdoslav nám však súčasne ukázal, že samota, ticho, pokoj, to je „čas odhalenia vnútri podstaty, tej sochy božskej, dosiaľ odetej vo prašnú pláchu; doba rozkvitu

potuchy v pochyb zvierajúcich lupňov na istoty skvet biely...“ Ukázal, že ticho, pokoj, samotu človek potrebuje preto, „bych z najďalších sa bytia výbežkov do zväzku zhrnul z dennej rozraty, v úl zhromaždil sa zmyslom, živlom každým, na myslí, v duši zosústredil: tak, tak samosvoj a celý, úplný a završený navrátil sa domov, sám v sebe uzavrel, v tej komôrke útulni najtichšej...“

Ľuďom sa často zdá, že tento kult samoty, výzva k ponoru do seba samého je hlásaním individualizmu, obmedzenosti, vyplývajúcej z uzavrenosti do vlastných hraníc, že je izolovaním sa od ľudského kolektívu. A pravý opak je pravdou. Je to cesta (jediná nádejná cesta!) k jednote ľudského spoločenstva, cesta k tomu, ako to nádherným obrazom vyjadril M. M. Prišvin, aby sme k maličkému kosáčiku vlastného života doplnili chýbajúci kruh celého mesačného splnu – celistvého človeka.

Ideál budúceho zjednoteného človeka si totiž nemožno predstavovať tak, že niekto príde, poukladá nás ako slamu ku slame a zviaže povrieslom do snopu jednoty; budúci jednotný človek predpokladá, aby každý zostúpil do seba, aby každý naplno rozvinul seba ako *odlišnosť* – a len touto dialekticky rozpornou cestou možno budovať hlbokú vnútornú jednotu ľudstva. Tento ideál stojí na presvedčení, že čím hlbšie ideme do podstaty človeka, tým nachádzame viac spoločného.

Zmysel a predpoklad budúcej túžby ľudí po samote (ktorá určite príde!) vidím v tom, že medzi ľuďmi bude také tesné duchovné spojenie, že by im neustála telesná blízkosť prekážala, bránila by im ísť v ústrety jeden druhému s tým najlepším, čo v sebe majú – bránila by im „letieť k sebe“. Problém teda nie je v tom, ako zachovať (v záujme ľudskej príbuznosti) dostatočnú *blížkosť*, ale dostatočnú *vzdialenosť*, aby namiesto fyzickej blízkosti mohli prísť a rozvinúť sa hlboké vzájomné duchovné príbuzenstvo.

Obdivuhodne blízke myšlienky som si po čase našiel v Thoreauovom Waaldene: „Ľudská spoločnosť je nám príliš dostupná. Stretáme sa priveľmi často, a pritom nestačíme nadobudnúť pre seba nejakú novú hodnotu. Trikrát do dňa sa schádzame okolo stola a zakaždým sa navzájom častujeme jedným a tým istým starým splesnivým syrom – našou vlastnou osobou... Žijeme v tesnote a potkýname sa jeden na druhom; a to je, myslím, na príčine, že strácame do istej miery k sebe navzájom úctu... Hodnota človeka predsa nespočíva v jeho pokožke, aby sme sa museli tak bezprostredne šúčať jeden o druhého.“

Pavol Strauss: Zákruty bez ciest. Nežiť a žiť. Lekárske rekviem.

Na inom mieste ma Thoreau úplne šokoval svojou prekvapivo krásnou, múdrou a pritom prostou myšlienkou, že v svojom malom domčeku na brehu jazera pociťoval niekedy jedinou nevýhodu – že sa mu nedá odtrhnúť sa od návštevníka na potrebnú vzdialenosť vo chvíli, keď začnú vyslovovať vysoké myšlienky veľkými slovami. „Myšlienky potrebujú istý rozbeh, aby mohli plynulé prúdiť... Gulka vašej myšlienky musí prekonať bočný a odrazový pohyb a dostať sa na svoju dráhu, lebo ináč môže trafiť poslucháčovi do čela namiesto toho, aby sa mu dostala do ucha.“

Thoreau spomína, že s jedným priateľom sa mu najlepšie rozprávalo ponad rybník; kým boli v izbe, boli si tak blízko, že sa navzájom nepočuli – nemohli totiž hovoriť dostatočne *potichu*, aby mohli byť počutí! Pritom sa Thoreau vehementne bránil podozreniu, že by za tie dva a pol roka izolovaného života na brehu jazera Walden bol niekedy pociťoval osihotenosť. A porovnáva túto svoju „neosihotenosť“ (Ako to vyjadriť? Veď na to ešte nemáme slovo, také slovo len vznikne!) s „neosihotenosťou“ ostatných bytostí prírody: jazera, slnka, púpavy, lístka hrachu, komára... Vari sa ony cítia niekedy osamelé?

Osihotenosť ako cesta k všespoľčenstvu – vyzerá byť paradox nad paradox, ale keď sa z povrchového, javového sveta prenásame do sveta podstat, vždy sa ocitneme vo sfére paradoxov.

Samotu, tento „vrchol psychohygieny“ považuje za jedinou cestu k spoločstvu aj Pavol Strauss: „Kto nenájde vzťah k sebe vo chvíľach rozhovoru so sebou, nenájde správny vzťah ani k okoliu a k spoločnosti.“ A na inom mieste: „Jediné tvorivé ovzdušie je samota. Samota ako údel, nie ako voľba. Čo samota vytvorí, to spoločnosť konzumuje. Samota je problém vnútorný, nie spoločenský. V každej veľkej chvíli života je človek sám. I z vedy, i z umenia sa dá dôjsť do samoty. V nej je istý ľudský majestát. Samota, určitá samota má vždy punc tvorivosti. Samota a opustenosť sú dve veci. Samota je forma spojenia s ľudstvom z vyššej méty. Je to práca za všetkých aj za cenu seba samého.“ Z jednej prechádzky som si priniesol zápis:

Idem cestou položenou vysoko vo svahu a pozerám sa z tej výšky na domček hlboko v pazuche dolinky, pri ktorom sa na priam rozprávkovom dvorčeku motká jedna starénka, čosi robí. Kutí. Mám úplne pocit, že sa s ňou – ja tu sám vysoko vo svahu a ona na tom svojom dvorčeku – rozprávame, že si ticho, bez slov navzájom čosi oznamujeme.

Julo Rybák

Keď sa skončila doba totalitného 40-ročia, ktorá totálne zablokovala publikovanie prác skalického a neskoršie nitrianskeho lekára-chirurga Pavla Straussa, vyvstala naliehavá úloha dať tomuto utajenému (a pre nás netušenému) poväčšine rukopisnému literárnemu bohatstvu priechod. Po niekoľkých čiastkových publikáciách sa (už po Straussovej smrti) ujal jeho odkazu Július Pašteka a v neuveriteľne krátkom čase pripravil ako editor do tlače mohutné 10-zväzkové súborné dielo, ktoré pod názvom *Zobrané literárne a mysliteľské diela* vydalo Vydavateľstvo Michala Vaška v Prešove v rokoch 2009 – 2012.

Po čase sa ukázalo, že naša „chorá doba“, „doba veľkého prerodu a prechodu“ (P. Strauss), zrodila potrebu sprístupniť Strassovo *Zobrané dielo* v podobe, ktorá by bola čitateľovi ľahko poruke, bola by prístupná a lákavá, a teda (ako to zodpovedá straussovskej naliehavosti) účinná. Tejto úlohy sa (s láskavým súhlasom Júliusa Pašteku a Straussových synov Pavla a Jozefa) ujalo vydavateľstvo G-Ateliér, a zatiaľ vydalo tri Straussove publikácie: *Mozaika nádeje, Ecce homo, Tesná brána; Človek pre nikoho; Zápisky diletanta, Život je len jeden, Neodoslané listy*. V závere roku 2019 vychádza štvrtý diel tejto edície: *Zákruty bez ciest, Nežiť a žiť, Lekárske rekviem*.

Ide o práce, ktoré sú koncentrovane venované problémom medicíny, v ktorej Strauss videl závažný faktor na vyliečenie

choroby sveta vôbec. Veď on – ako píše J. Pašteka – „jednostaj cítil, myslel, písal ako lekár, nepovažoval sa za spisovateľa, ale za „píšuceho lekára“. Bolo to jeho bytostné „určenie“, ako „záchrancu života“, teda „trvalého protivníka smrti.“ Veď medicína je „vzbúrou proti zániku, proti deštrukcii života človeka“.

Tento podiel medicíny na perspektívnej premene sveta Strauss vyniesol do výšky, ktorú my dnes ťažko prijímame: „Možno, že sme v dezintegrácii vzťahov (medzi ľuďmi a lekármi – J. R.) dospeli k bodu, kde sa stane utrpenie a choroba ostatným spojivom medzi ľuďmi... Možno, že sme dozreli do bodu, že ozdravenie medziludských vzťahov začne ozaj len v nemocniciach a liečebniach. Žeby lekári mohli začať zapalovať zore novej družnosti medzi ľuďmi?“

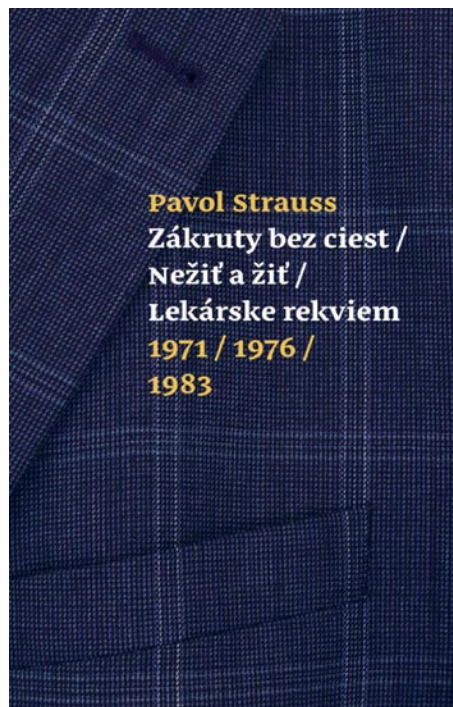
Značná časť prítomného výberu z tvorby Pavla Straussa je venovaná vzťahu medicína, lekár – a umenie, hlavne hudba, pričom tu niet slovka, ktoré by sám neprežil a negarantoval svojim bytím. Veď právom tvrdil, že „medicína a umenie sú najvznešenejším počínaním človeka“.

Strauss je, pravda, náročný autor. To nám potvrdia takí veľduchovia, ako napr. Milan Rúfus: „Jeho spôsob videnia, myslenia i tvarovania videneho a poznaného je ojedinelý u nás a kladie na čitateľa vysoké nároky. Je to oriešok, ktorý treba lúskat, spôsob myslenia, do ktorého sa treba vžiť. Ale vynaložená námaha stojí za to.“ (To povedal práve na adresu textov, ktoré stretneme v tejto knižočke.)

Stretávame sa s Pavlom Straussom v čase, keď podľa jeho slov „hodiny Božej trpezlivosti ukazujú päť minút po polnoci. Kohúty večných výhľadov sa zobúdzajú, aby zobúdzali.“ On je jedným z nich.

Stretávame sa s autorom, o ktorom iný prorocký duch slovenský (stále žijúci) Jozef Tóth dávnejšie napísal: „Strauss nebol snílko, ani primitívny veriaci. Strauss bol nielen charizmatický prognostik, unikátny hlbinný psychológ, lekár, filozof zo školy večnej múdrosti, literát, hudobník, ale hlavne bol prorokom moderného veku, ktorý práve týmto komplementárnym videním, úsudkom a asistenciou Ducha Božieho rozložil tu siete na lov, aby zachytával ľudí pred ploďiacimi sa žralokmi v kresťanskej Európe a vo svete!“

Julo Rybák

Fenomén smrti v tvorbe Jana Čepa a Pavla Straussa

Smrť je nedefinovateľný faktor. Ale ňou začína múdrosť sveta i poézie.

Pavol Strauss

Zložitý spoločensko-politický a hospodárske podmienky 30. rokov 20. storočia (nielen) v Európe¹ sa začali postupne čoraz výraznejšie odzrkadľovať i v literárnom živote stredoeurópskych národov. V kontexte príspevku máme na mysli najmä česko-slovenský literárny život. Jaroslav Med v publikácii *Literárni život ve stínu Mnichova* (2010) poukázal na fakt, že kým v 20. rokoch 20. storočia prevažovala optimistická snaha o identifikáciu s novým štátom (ČSR), pričom spisovatelia sa prevažne prezentovali programovo zomknutými skupinami (proletárska literatúra, poetizmus), tak už na začiatku 30. rokov 20. storočia začína prevažovať značná individualizácia tvorivých a ideových postupov. Akoby sa „vytrácel vývojový optimizmus poválečných let a miesto něho nastupovalo existenciální tázání po smyslu života a smrti – není jisté náhodné, že právě v roce 1930 vychází trojice básnických knih (V. Holana *Triumf smrti*, F. Halase *Kohout plaší smrt* a J. Zahradníčka *Pokoušení smrti*), zřetelně manifestující tento existenciální rozměr.“²

V tomto kontexte je zaujímavou osobnosťou český kresťanský básnik Bohuslav Reynek, ktorý povojnové avantgardné predstavy človeka, t. j. príval vitalizmu, materializmu, kolektivismu a pod., vnímal ako chaos a ničotu. V jeho ranej tvorbe prevláda absolútna viera v Boha, ktorá dáva vykupiteľský zmysel všetkému. Kým utopizmus „*avantgardy snil o bezbřehé budoucnosti, Reynkův tragismus vnímal konečnost jako jediný předpoklad pro smysluplné naplnění budoucnosti. «Krásné a spravedlivé jest umírání», smrt je «naši sestrou», smrt je «horou slasti» a smrt také ruší jakékoli svobody soudobého kolektivismu.*“³

Treba však uznať, že v religióznej tvorbe, a teda aj v slovenskej či českej katolíckej literatúre, nie je zobrazovanie fenoménu smrti ničím neobvyklým. Tento fakt je zjavne viditeľný aj v dielach autorov z prelomu 19. a 20. storočia a tiahne sa takmer celým 20. storočím s presahom do tretieho tisícročia. Napríklad v prvej fáze tvorivého obdobia Jakuba Demla, považovaného za významného predstaviteľa českej katolíckej literatúry prvej polovice 20. storočia, zrkadľiacej sa v tzv. apokalyptickom realizme, evidujeme vý-

raznú tematizáciu samoty, smrti, zániku a ničoty. U Jana Zahradníčka (1905 – 1960), ktorý patril k mladšej generácii, nadväzujúcej z hľadiska spirituálne orientovanej tvorby na silnú generáciu českých katolíckych autorov akými boli Josef Florian, Jakub Deml či Jaroslav Durych, je celá debutová zbierka *Pokoušení smrti* (1930) doslova presýtená motívom smrti. Deklaruje to nielen skutočnosť, že smrť je nosnou súčasťou samotného názvu básnickej zbierky, ale aj gradácia tohto motívu hneď v úvodných básňach *Pokoušení smrti* a *Poetika*. A práve úvodné dvojveršie prvej menovanej básne, otvárajúce bránu do Zahradníčkovho debutu, zaznieva nasledovným spôsobom: „*Obklopen zástupy svých žalujících stínů / nedovedu již odolávat sladkým pokušením smrti*“⁴, pričom básnik v ďalších veršoch predstavuje lyrický subjekt v područí utajovaného, priam silou vôle zadržovaného, křčovitého žiaľu, ktorý pramení v osobnom utrpení. Autori publikácie *Přehledné dějiny literatury II.* (1994) zas chápu motív smrti v Zahradníčkovej debutovej zbierke ako ten, ktorý „*se mu stává klíčem k pochopení života i jeho přechodných radostí*“⁵.

Od Zahradníčka o tri roky starší Jan Čep (1902 – 1974), prozaik, esejista a prekladateľ, ktorý pôsobil od r. 1948 v exile vo Francúzsku, keďže jeho náboženské presvedčenie sa ukazovalo ako nekompatibilné s rozmáhajúcou sa komunistickou ideológiou, je mimoriadnym zjavom najmä pre svoj umelecký jazyk a obraznosť. Tá je utváraná autorovým filozoficko-reflexívnym i meditatívnym lyrizmom, neraz aludujúcim aj polohu kontemplatívnu. Osobitým spôsobom z takto konštituovanej poetiky (vychádzajúcej z umeleckého a zároveň spirituálneho videnia sveta), ktorá tematicky načiera z Čepovej transcendentnej skúsenosti, vystupuje metafyzický obraz *dvojakého domova* (prvý domov ako dočasné obydlie pre pozemskú existenciu, ktorý je obrazom a podobnosťou druhého – trvalého – domova vo večnosti). Práve pri jeho analýze sa ako vítaný metodologický prístup popri literárnej interpretácii ukazuje fenomenologický pohľad. Jan Čep je totiž považovaný za jedného z najoriginálnejších a najhlbších českých kresťanských mysliteľov. V jeho tvorbe je citelný i vplyv osobnosti ako Romano Guardini, Jacques Maritain či Gabriel Marcel (najmä hodnota Marcelovho existenciálno-personalistického myslenia).

Umeleckú tvorbu Jana Čepa však možno dôsledne vnímať a interpretovať aj v zmysle Marionovej „radikálnej fenomenológie“ tzv. teologického obratu, t. j. v rámci istého uvažovania od bežného fenoménu viditeľného, napr. vnímaného predmetu, až k dávaniu neviditeľného, a skrze neho až k fenomenalite nekonečného⁶. Dôkazom toho sú už niektoré Čepove juvenilné prózy, ktoré začal publikovať pod pseudonymom Jan Milovický i pod skratkou J. M. v beletristickej prílohe *Moravskoslezského deníku* či pod vlastným menom v renomovanejšom pražskom kultúrnom periodiku *Cesta*. Mnohé z týchto raných próz, pochádzajúcich z obdobia rokov 1921 – 1926, ktoré zostali pre širokú verejnosť na dlhú dobu neznámymi, vyšli v súbornom diele s názvom *Červený muškát* (editor Mojmir Trávníček, 2011). Treba však dodať, že ani toto súborné dielo nekoncentruje všetky časopisecky publikované poviedky Jana Čepa v uvedenom časovom horizonte. Zoznam všetkých Čepových próz, ktoré vyšli len v časopisoch a nikdy neboli vydané v ucelených súborných dielach, registruje publikácia Richarda Zmélika *Kvantitativně-korpusová analýza a literární věda (Model a realizace autorského korpusu a slovníku Jana Čepa v kontextu zahraniční a české autorské lexikografie)* z roku 2015.

V jednotlivých juvenilných prózach možno evidovať autorov záujem o psychoanalýzu vnútorného sveta jednotlivca (všima si ľudí z rôznych spoločenských vrstiev), uvažujúcich o zmysle a podstate svojho života, pričom do popredia zväčša vystupuje motív samoty, zúfalstva, ale i nádeje, že existuje ktosi Tajomný, ako vypovedá jedna z postáv Čepových próz, „*co jde světem a žehná všemu laskavou dlaní a zbavuje lidi pocitu osamělosti a tesnoty*“⁷. Toto mystické Tajomstvo je vnímané ako symbol syntézy, ako veľké splnutie v jedno s Večným. Čepove literárne postavy pociťujú po prežití osobných drám, tragédií a previnení potrebu návratu k Comusi, čo ich presahuje, pretože ich vnútro je akoby zasiahnuté úžasom večnosti: „*V takových náladách přijížděl posluchač vyšší hospodářské školy Tomáš Klen domů na Štědrý večer. Vzpomínal na Štědré večery svého dětství, jež mu bývaly svátkem sestupujícího Tajemství a důvěrného zasňubování lidí a věcí. Jejich měkký soumrak, plný drobounkého jiskření a svitů, byl úkojem jeho rodičí se touhy po syntéze*“⁸. Čep do rurálnej tradície doslova inkarnoval metafyzický zmysel. Vonkajšia realita vidieckeho sveta mu poslúžila ako „*výraz univerzálního duchovního smyslu, který vychází ze vztahu přirozenosti a transcendentní*“⁹.

Jan Čep knižne debutoval v roku 1926 zbierkou krátkych poviedok *Dvojí domov*. Vyslovil v nej základné videnie

sveta, ktoré do istej miery determinovalo celú jeho budúcu tvorbu. Tomáš Kubíček v úvode monografie *Dvojí domov Jana Čepa* poukázal na tento súbor poviedok ako na mimoriadny počín, ktorý v českej literatúre „rozrušoval tradičnú podobu venkovské prózy“¹⁰. Dokázal v nich totiž veľmi dômyselne a pritom úsporne používať výrazové prostriedky, čo sa týka celej výstavby, kompozície i súhry medzi motívmi a ostatnými stavebnými prostriedkami prózy. Jeho rozprávačské umenie pretváralo poviedky v perfektné fungujúci celok, pričom žiadny prostriedok nebol použitý zbytočne a v rozpore s organizačným princípom sémantickej výstavby textu. Mnohé poviedky sú výsledkom jedinečnej situácie vyrastajúcej z okamihu sebareflexie a meditácie. I preto viacerí recenzenti vyzdvihovali ako výraznú črtu Čepových próz prostotu a pozornú pokoru.

Vnímanie transcendentnej skutočnosti jeho literárnych postáv vychádza z autorovej náboženskej viery a vedomia trvalého poriadku, ktorý bol daný Bohom a je neustále porušovaný ľudským hriechom i vzdorom. „S veľkou básnickou intenzitou evokoval okamžiky najhlubší ľudské radosti, ktorá tryská ze setkání s transcendentným. Z řádu života vyplývalo, že v nejčistší formě a nezvratně se toto setkání odehrává především v okamžiku smrti. Smrt tudíž není popřením, negací života, ale jeho vyvrcholením a rozhodujícím momentem“¹¹.

Táto poloha jeho tvorby výrazne pripomína práce významného slovenského katolíckeho mysliteľa Pavla Straussa. Rovnako, ako v istom období svojej tvorby vnímal Jakub Deml výraznú spätosť medzi samotou a smrťou, tak i dvanásťročný židovský chlapec Pavol Strauss (1912 – 1994), ktorý sa oveľa neskôr stáva jednou z výrazných osobností slovenskej spirituálnej (kristocentrickej) literatúry, známa pod pojmom slovenská katolícka moderna, a ktorý vo svojich 30 rokoch (t. j. v roku 1942) konvertoval zo židovstva na katolicizmus, si prvý raz uvedomil a pocítil desivú samotou okolo seba, ako predzvesť smrti a začal si písať denník, aby sa nestratil do úplnej opustenosti, ale aby zanechal za sebou stopu, s ktorou a v ktorej by pretrvával: „Ó, to štastie a istota, že vždy budem, ak ostane niečo na papieri!“¹² V jeho esejistickej tvorbe je práve motív smrti jedným z nosných pilierov, a to z toho dôvodu, voľne parafrázujúc Straussov názor, že človek začína byť človekom, keď ráta so smrťou a záujmom o smrť sa vôbec nekončí záujem o život, skôr sa tým umocní, pretože nič nie je definitívne, ani človek. Rozhodujúcim faktorom v Straussovom ponímaní je príprava na smrť, ktorú chápe ako „usmernenie na Krista vo všetkom a všetkým“¹³. I Martin Kolejčák, autor

monografie *Pavol Strauss, hľadač pravdy* (2013), venoval práve poslednú kapitolu svojej publikácie s názvom *Smrť a pravda* nesmierne významnej entite smrti, ktorá preniká celým Straussovým dielom. Zvýrazňuje najmä Straussovo ponímanie smrti v súvislosti s ľudským egoizmom a materialistickým hedonizmom. Nútili ho k tomu najmä tragické vojnové udalosti, ktoré sa v 20. storočí odohrávali vo svetových i lokálnych rozmeroch, pretože človek akoby prestal rátať so zánikom života: „Len ho chlípe veľkou lyžicou, až do opojného šera nastávajúceho večera. A tak chodíme vedľa seba ako bezcitné tône dobre oblečených a najedených bábok, bez večnostného zakotvenia, zbytočne narážajúc do seba, ako neuvvedomení kandidáti skutočného alebo atómového krematória. A láska je neláska, vzťahy sú na zhrdzavených vzpruhách banality, prilepení sme na klzkej podložke odrazového mostíka pred absolútnom, nediferencovateľné objekty budúceho sna inferna.“¹⁴

V podobnom duchu písal o smrti už na samom začiatku nášho letopočtu a v čase veľkého vojenského, politického a hospodárskeho rozmachu rímskeho štátu stoický filozof, štátnik a spisovateľ Lucius Annaeus Seneca. Práve v súvislosti s hedonizmom, morálnym úpadkom a despotizmom vládcov poukazyval na dehumanizáciu rímskej spoločnosti, vyvolávajúcu bezprostrednú reakciu v podobe filozofickej a etickej reflexie. Otázka znie, čo pripomínajú Senecove slová súčasníkovi? „Pri všetko sa hľadá rozkoš. Nijaká chyba nezostáva len vnútri seba. Hýrivosť sa rúti opreky do lakomstva a človek celkom zabudol na počestnosť. Nič nie je hanebné, ak sa nám páči jeho cena. Pre zábavu zabíja sa človek, ktorý by mal byť posvätnou vecou druhému človeku, a toho, komu kedysi k hanebnosti pričítali, ak sa vycvičil na dávanie a prijímanie úderov, toho teraz nahého a bezbranného verejne predvádzajú a divadlo neuspokojuje dostatočne, kým sa nedosiahne jeho smrť. Preto pri tejto zvrátenosti mravov obyčajne sa intenzívne túži po niečom, čo by rozmetalo iné zostarnuté zlá.“¹⁵

Senecov prístup k smrti, ale i mnohých stoikov, bol založený na chápaní života, ktorý je bytím k smrti. Pochoopenie svojho vzťahu k smrti má človeku pomôcť vyriešiť vlastný postoj k životu. Na základe toho odporúčali neodďalovať začiatok mravného života, ale je potrebné naplniť prítomný čas bez odkladu mravnými činmi. V stoickom chápaní smrti v kontexte umenia „správne žiť a správne zomrieť“ však absentovala viera v posmrtný život. Pavla Straussa ale smrť fascinovala i preto, že sa ju snažil pochopiť jednak v súvislosti s kategóriou Boha, hoci si uvedomoval, že práve tak, ako nemožno ľudským poznaním

obsiahnuť jeho transcendentnosť, nemožno akoukoľvek dôkladnou analýzou pochopiť podstatu smrti, a jednak z pozície lekára, vedca, ktorý smeruje aspoň za aproximatívnu úplnosťou, pretože i čriepky môžu symbolizovať celok. Jeho úvahy o smrti tak majú i pre dnešok výrazne nadčasovú platnosť, pretože i v súčasnosti je smrť akoby zdegenerovaná na banálnu a bežnú udalosť, pričom, ako sa Strauss viackrát vyjadril, je to paradoxne najdôležitejšia chvíľa života. Človek má totiž nesmrteľnú dušu a je povolaný k životu vo večnosti.

Mimochodom, veľmi zaujímavé poznatky o eschatologickej tenzii a vnímaní smrti ako prechodu do hierarchizovaného posmrtného bytia v katolíckych autorov uvádza v monografii *Od symbolu k latencii* s podtitulom *Spirituálna téma a žáner v súčasnej slovenskej poézii* (2016) literárna vedkyňa Jana Juhásová. V rámci nášho uvažovania možno smrť vnímať ako istý fenomén. Veď aj Karel Novotný v úvode štúdie s názvom *Co není dáno? Jean-Luc Marion a hranice fenomenologie* poukazuje na fakt, že smrť, narodenie, sakrálné, božské ako hraničné limitné fenomény, majú svoju fenomenalitu v tej miere, do akej možno povedať, že sú dané, veď s týmito aspektmi máme isté skúsenosti, ktoré nás môžu výraznejšie naplňať ako viditeľné predmety¹⁶.

Ako už vyplýva z vyššie uvedených tvrdení, Čepove postavy sú postavené pred existenciu nadprirodzeného Tajomstva, ktoré v ich životnom príbehu dokáže najst rozhodujúce rozhranie, „v němž se hmotné věci země zjevují jako přelud, a člověk je vystaven neúprosné zkoušce, nakolik je jeho srdce ochotné podrobiť se poznání, převracejícímu dosavadní perspektivy, a přijmout odhodlaně novou zkušenost – nebo uhnout nenapravitelným krokem do prázdna a nicoty“¹⁷. Tento aspekt rezonuje v jeho prózach tak vo vedomí detských postáv, ako aj postáv v zrelom veku či na sklonku života. Napríklad postava dedinského chlapca Jeníka z knihy *Dvojí domov* vníma existenciu nekonečna cez fenomény ako je nebo (obloha), zem či hviezdy: „Jeník se otočil k děvčatům, ale než otevřel ústa, spustila obě křik, že jim pošlapal pečivo. Odešel tedy za hrušku a díval se do nebe. Jeho modrost byla nasycena sladkou září a listí na stromech od ní přijímalo blažený odlesk. Hošíkovy oči stoupaly výš a výš: „Bože, jak je možno jít pořád dál a dál, a nikdy nedojít na konec? Jak je to hrozné, žádný konec!“ (...) Jeník se pomalu loudal za humna, sedl si na trávnik a hladil jej hřbetem ruky. Měkčnost trávy mu pronikala až do duše. Dlouhé zelené pole leželo před ním a zachvívajíc se tajnou blažeností klanělo se nebi. Jeník položil hlavu do trávy a rozplakal se nevyřeknou tesnotou. [...] Matka hleděla polekaně do vy-

třeštěných očí Jeníkových, který nedočkávě vyrazil: „Mami, jsou hvězdy tuze daleko?“ Nekonečně laskavá ruka matčina mu přejela po vlasech s nevýslovnou něhou: „Jeníčku, věř, nejsme sami a nic nemůže být nadarmo. Snad se jednou všeko dovíme.“ Pak spadly její ruce do klína a celá její bytost se vzňala modlitbou, aby Bůh neopouštěl její dítě, až nebude stačit k jeho utišení příklad její důvěry.¹⁸

Jan Čep často zdôrazňoval, že hoci sa všetko zdá byť ohrozené smrťou a neistotou, nemožno sa vzdávať nádeje, aj keď človek leží ponorený v prachu i špíne a zvracia odporom k vlastnému obrazu. Každý človek má podľa neho právo na duchovnú veľkosť a čistotu. Môže sa dobrovoľne či nedobrovoľne pošpiňať, ale z čohosi nemôže poľaviť, musí stoť čo stoť obhájiť isté svetlé jadierko uprostred života, ktorý mu bol daný¹⁹. To, že nadprirodzené zameranie človeka smerujúce z pozemského života k druhému a trvalému domovu vo večnosti je v tvorbe Jana Čepa samozrejmosťou, dokazuje cez prizmu viacerých postáv. V poviedke *Dvojí domov*, pochádzajúcej z rovnomennej zbierky, sa vo vedomí ženskej postavy Roubalky náhle zjavuje poznanie, že „svět je dvojí“, pričom sen o druhom domove jej zanechal „v duši tesknou do smrti otevřenou“²⁰. Táto základná čepovská metafora sa dá podľa Bedřicha Fučíka interpretovať jednak ako „čas této země, překrásné a sladké provizorium“, ale predovšetkým ako „neohraničitelná nekonečnost, která se prolamuje do času a spoluurčuje jeho podobu. Vědomí této dvojnosti, přítomné v každém okamžiku, a v každém pohledu a pocitu dramaticky oscilující mezi dvěma póly, je osou tohoto básnického kosmu“²¹.

Čepova literárna postava Rozárka Lukášová, z rovnomennej poviedky zo zbierky *Vigilie*, svojím osudom do bodky napĺňa zmienenú rozpravu o dištinkcii medzi tým, čo je v nás a tým, čo je mimo nás. Rozárke zomiera matka, keď mala dvanásť rokov, ale až jej smrťou sa začína ich tesné spoločenstvo, nový a zvláštny život. Vo svojich modlitbách sa bezvýhradne zveruje Tomu, ktorý sa zdá, ako by ho nebolo. Dôveruje tak matkiným slovám, vyrieknutými pred smrťou, ktoré ju uistovali, že sa zase raz stretnú. Obraz absolútneho smútku, jej túžba byť znovu spojená s matkou, v nej vyvoláva otázku, aké hrozné môže byť „tajemství přechodu z tohoto světa na onen?“²². Postupne ju napĺňa nevýslovným šťastím vnímanie skrytej prítomnosti neviditeľných vecí a napokon aj prítomnosť kohosi neviditeľného. I Rozárkina mystická skúsenosť, ktorá sa odohráva pred záračným obrazom Sedembolestnej Panny Márie, ju vedie k náhlemu precitnutiu, že je „nesmírně bohatá, že už nic jí nemůže být vzato a že čím víc jí vezmou, tím bude bohatší.“

A sotva přinesla tuto obět, neponechavši si pro sebe pranic, spadl z ní všecek děs před budoucností a v srdci cítila znovu onen úsměv, který se zjevil na rtech umírající matky²³. Napokon aj jej smrť, v samom závere poviedky, je podaná ako mystické oslobodenie sa od neobyčajnej životnej trýznej prežitej na tomto svete. Druhý priestor (domov), „jehož přítomnost plnila celý její krátký život podivnou tesnotou, ji přijal do sebe, ale její mrtvá tvář nastavovala těm, kdož zbyli okolo ní, znovu onen dvojsmyslný úsměv sfingy, která nevydá svého tajemství“²⁴.

V perspektíve Čepovej filozofie dvojdomosti sa teda ako saturovaný fenomén javí práve prirovnanie života človeka k hre na slepú babu a jeho koniec k rozviazaniu šatky na očiach, čo implikuje i prehovor postavy z prózy *Zápisky Jiljího Klena* (zaradená do zbierky poviedok *Modrá a zlatá*, 1938): „Představte si, že žijete jako v oné pohádce, kde je v určitém hodinu připraveno na stůl, ušlána postel, dvířka do zahrady otevřena, ale nikdy není vidět toho, kdo je tam pánem. Věřte, že celý náš život je tímto tajemným očekáváním a že to, čemu říkáme smrt, je otevřením oněch skrytých dveří, kterými se na nás vyhrne přívál světa. Představte si konec hry na slepou babu – najednou nám spadne šátek s očí, a my si řekneme: Ach, takhle to tedy bylo! A já jsem běžel docela opačným směrem!“²⁵

Čepovu tvorbu, ktorá tiahne k celostnému a mystickému uchopeniu sveta v jeho hybných silách a určujúcich rysoch, vystihuje Marcelovo tvrdenie, že každý pojem, čo si o Bohu vytvoríme, je čirou intelektualizáciou zážitku (skúsenosti) jeho prítomnosti. Samotný výraz diela Jana Čepa tak možno vnímať aj ako apoteózu lásky a mystického zblíženia s Tajomstvom, ktoré nemožno z ľudského života vylúčiť. Jeho ľudský i umelecký charakter, vybudovaný na poznaní toho, akou tragickou hádankou je človek, je inkarnovaný do podstaty moravskej dediny, súvislosti rodu, človeka „prostých vesnických stařenek a studentů, země a nebe, do skutečnosti a transcendentna, kde obojí přebývá v kraji-domově viditelném i neviditelném. Táto chvějivá dvojpolárnosť nese zřetelné rysy barokní; teprve smrt dáva životu smysl. Přítomnost smrti a zániku prostupuje ději jeho díla, osudy lidí, věcí a krajiny.“²⁶

Záver: Motív smrti – a s ním úzko súvisiace motívy ako samota, zánik, ničota, utrpenie, bolesť, opustenosť, pomínutelnosť – vnímaný cez rôzne pohľady, dôvody, okolnosti, významy, umelecky zachytené vo vybraných dielach stredo európskych katolíckych autorov 20. storočia (najmä u J. Čepa a P. Straussa), nachádzajú svoj spojovací moment práve vo viere v nesmrteľnú ľudskú dušu, v jej povolání života vo večnosti, a teda

vo vnímaní smrti ako prechodu do hierarchizovaného posmrtného bytia, zaručené Kristovou smrťou na kríži, ktorý samotnú entitu smrti premohol svojim vzkriesením. Citujúc maďarského katolíckeho autora Jánosa Pilinszského: „Život člověka, naše životy vyzerajú zvonka ako vodorovná čiara vedúca od narodenia po hrob. Ale skutočná realita nášho života sa odohráva v hĺbkach a výškach vertikály, presnejšie povedané: naraz na obidvoch rovinách, čiže v realite kríža.“

Ján Gallik

Poznámky a literatúra

- 1 Napr. najväčšia svetová hospodárska kríza v moderných dejinách, vznik fašizmu v Taliansku, nástup Adolfa Hitlera k moci v Nemecku, občianska vojna v Španielsku.
- 2 J. Med. *Literární život ve stínu Mnichova* (1938 – 1939). Praha 2010, s. 29.
- 3 J. Med. *Spisovatelé ve stínu*. Praha 2004, s. 95.
- 4 J. Zahradníček. *Knihy básní*. Praha 2001.
- 5 B. Balajka, Z. Blajer, E. Charous. *Přehledné dějiny literatury II*. Praha 1994, s. 70.
- 6 V zmysle fenomenológie súčasného významného francúzskeho filozofa a kresťanského mysliteľa Jeana-Luca Mariona, žiaka Jacquesa Derrida, sa *saturovaný fenomén* (nasýtený fenomén) javí, a preto je fenomén, ale pripúšťa, že v ňom sa nejaví úplne všetko, čo sa dáva, to však nebráni tomu, aby aj samo neviditeľné nemalo – práve ako saturovaný fenomén – svoju fenomenalitu, žiadna transcendentálna podmienka možnosti tomu nemôže *apriori* zamedziť.
- 7 J. Čep. *Červený muškát*. Šternberg 2011, s. 25.
- 8 Tamtiež, s. 28.
- 9 M. Trávníček. *Pouť a vyhnanství. Život a dílo Jana Čepa*. Brno 1996, s. 11.
- 10 T. Kubíček. *Dvojí domov Jana Čepa*. Brno 2014, s. 11.
- 11 M. Trávníček. *Pouť a vyhnanství. Život a dílo Jana Čepa*. Brno 1996, s. 9.
- 12 P. Strauss. *Človek pre nikoho*. Bratislava 2000, s. 150.
- 13 J. Rybák. *Posledný rok s Pavlom Straussom*. Gelnica 2015, s. 20.
- 14 P. Strauss. *Človek pre nikoho*, Bratislava 2000, s. 145 – 146.
- 15 D. Hajko. *Antické provokácie*. Bratislava 2016, s. 66 – 67.
- 16 K. Novotný. „Co není dáno? Jean-Luc Marion a hranice fenomenologie.“ In: *Náboženstvo a nihilizmus*. Bratislava 2010, s. 148 – 149.
- 17 M. Trávníček. *Pouť a vyhnanství. Život a dílo Jana Čepa*. Brno 1996, s. 12.
- 18 J. Čep. *Dvojí domov*. Doslov Bedřich Fučík. Praha 1991, s. 13 – 14.
- 19 M. Trávníček. *Pouť a vyhnanství. Život a dílo Jana Čepa*. Brno 1996, s. 58.
- 20 J. Čep. *Dvojí domov*. Doslov Bedřich Fučík. Praha 1991, s. 22.
- 21 Tamtiež, s. 336.
- 22 Tamtiež, s. 49.
- 23 Tamtiež, s. 55.
- 24 Tamtiež, s. 58.
- 25 J. Čep. *Modrá a zlatá*. Predslov K. V. (Bedřich Fučík). Praha 1938, s. 72 – 73.
- 26 Z. Rotrekl. *Skryté tváře (Spisy 5)*. Brno 2005, s. 37.

Prítulnosť duší alebo esej o láske

Niekoľko myšlienok k úvahám Jula Rybáka o láske

V roku 2019 sa slovenským čitateľom dostala do rúk nová kniha Jula Rybáka s názvom *O láske*. Tento hlavný titul dopĺňa na obálke nepatrný, no zato veľavravný podná-
zov *Záznamy zo zápisníka*. Rétoricky sa pýtame: „Kto si dnes ešte robí zápisník?“ A predsa. Jestvuje učiteľský zápisník, jazykovedný zápisník, poznámkový zápisník, personalizovateľný zápisník, zápisník bezpečnosti práce, firemný zápisník a iné typy zápisníkov. Ako ľudia pracujúci či na odpočinku, usedaví či cestujúci si zapisujeme rôzne informácie, odkazy, posolstvá, udalosti a príbehy. Ako keby Julo Rybák anticipoval našu ešte nevyslovenú otázku: „Pýtate sa, prečo píšem?“ A odpovedá: „*Odpoviem vám krátko: Nemôžem byť matkou.*“⁴¹ Matka totiž odovzdáva život, čaro, vznešenosť, ona vrhá na svet nový príbeh, nové tajomstvo. To je tiež profesiou a poslaním každého spisovateľa a pedagóga. To je profesiou a poslaním aj Jula Rybáka. Už nie rétoricky, ale technicky sa pýtame: „A čo je to zápisník?“ Zošit na zapisovanie poznámok, zapisovanie niečoho na pamiatku, na pripomenutie a pod. Vo francúzštine používame výraz *aide-mémoire*, voľne preložené *pomocník pamäte* – aby sme nezabúdali na to, čo je dôležité, hlavné, prípadne potrebné a aby sme si to stále pripomínali. V angličtine používame zase výraz *diary*, ktorému sme dali slovenskú podobu *diár*. Ide vlastne o kalendár na denné záznamy – aby sme si niečo naplánovali, alebo naopak, aby sme sa k niečomu dôležitému alebo potrebnému v konkrétnom dátume a čase vrátili. Poznáme motivačný diár, denný diár a pod. Pre zapisovanie poznámok taktiež používame aj výraz manuál, ktorý môže byť rukoväťou či príručkou pre zapisovanie návodov pri používaní nástrojov alebo rôznych techník – aby sme si zapisovali návod na použitie, ako robiť veci, prípadne ako sa správať, ako žiť a pod. Okrem toho používame aj výraz *notes* – aby sme zaregistrovali, zaznamenali a uložili to, čo je hodné si zaznačiť a uchovať. V poslednej dobe sa stretávame aj so zápisníkom, ktorý nazývame *plánovač* – aby sme sviežo a dynamicky pozerali do prichádzajúcej budúcnosti

a aby sme boli na ňu pripravení. Bežným a klasickým výrazom na označenie vyššie uvedených aktivít zostáva stále dobre známy *denník*. Tento druh zápisníka akoby chcel vykričať, že každý deň má svoj význam, aj ten, v ktorom sú prázdne strany. Možno práve preto hlavný titul knihy *O láske* chce povedať, že láska je to, čo je dôležité, hlavné a potrebné. To je to, čo by nás malo denne sprevádzať, čo si máme plánovať a k čomu sa máme vracieť, keď svet zlyhá a človek padne, alebo naopak, keď svet očarí a človek povstane. Lásku treba zaznamenávať, ako návod na použitie, ako manuál, aby sme žili pekne a čisto a aby sme boli na seba zdravo hrdí. Treba si ju denne notovať ako pieseň, treba si ju zaznačiť ako báseň, treba s ňou začínať deň a končiť ho, „*celým srdcom, celou dušou, celou silou*“ (Dt 6,4)². Treba s ňou a v nej žiť, či sedíme v svojom dome, či ideme po ceste, či si líhame alebo vstávame (Dt 6,7-8). Či je toto to židovské či kresťanské, alebo oboje, či je toto to filozofické, pedagogické a lekárske, alebo trojaké, či toto je to straussovské, na to nech si čitateľ knihy *O láske. Záznamy zo zápisníka* odpovie sám.

Kniha *O láske* je zbierkou výpovedí rôznych mysliteľov, ktoré sa ako pestrý koberec pretkávajú s myšlienkami Jula Rybáka. Slovenská zem vydala veľa veľduchov, a preto neprekvapí, keď v nej nájdeme myšlienky a odkazy na niektorých z nich, napr. na Pavla Országha Hviezdoslava, Milana Rúfusa a jeho dcéru Zuzanu, ktorej básnik venoval desiatky básní, na Darinu Harmanovú a najmä na úvahy Pavla Straussa. V knihe sa nezaprie ani slovanofilstvo autora, ktoré sa tak bohato odrazilo v „ruskej duši“, v priblížení myšlienok Michaila Prišvina, Daniila Andrejeva, Borisa Pasternaka, Serafima Sarovského, či v poučení starca Zosimu. Věroslav Mertl a Otokar Březina svojimi myšlienkami o láske nenahraditeľne dopĺňajú slovanský kolorit zvonu lásky. Slovanskí autori akoby mali vždy blízko k mystike, a preto slová o láske od sv. Jána od Kríža, Marty Robinovej či Jo Croissantovej len umocňujú to, čo je zmyslom denného horizontu ľudského príbehu o láske. V knihe nechýbajú slová o láske ani od svetových veľkánov myslenia ako Romano Guardini a Pierre Teilhard de Chardin alebo

od zástancu sociálnej a ekonomickej spravodlivosti Helderera Camaru, ktorý chcel a robil všetko preto, aby dôstojný život žili všetci ľudia bez rozdielu. Výber týchto autorov, píšucich o láske, akoby chcel povedať, že ľudia, keď milujú, nemajú medzi sebou hranice a že ich rôznosť a rozmanitosť je obohacujúcou hodnotou. Som si istý, že láska prekonáva všetky štyri svetové strany, prevyšuje oba póly Zeme, severný i južný, prekonáva zemskú tiaž a prevyšuje celý vesmírny komplex. Preniká celým mikrokozmom, bunkami tela a celým subatómovým svetom. Láska dokáže z chaosu urobiť kozmos, z labyrintu dokáže viesť k harmonickosti a zosúladieniu, vie uzdraviť, zodvihnúť a spojiť. Povedané straussovsky: „*Láska je pre všetkých všetkým. V nej je zhrnuté všetko dobro. Kto má lásku, nepotrebuje nič viac, lebo má všetko.*“⁴³ Ona „*je kľúčom ku všetkému*“⁴⁴. „*Láska je naozaj všetkým, lebo vie všetko vyriešiť, napraviť, zodvihnúť.*“⁴⁵

Láska nikdy nezanikne (1Kor 13, 8), naopak, ona vždy rastie. V tejto súvislosti sa Julo Rybák odvoláva na Milana Rúfusa a na vzťah s jeho dcérou: „*Rúfusovci (Milan so Zuzičkou) nám krásne ukázali, že láska môže stále rásť. Ba možno že iba to je láska, čo stále rastie.*“⁴⁶ Khalil Gibran pripomína, že rastieme vďaka láske⁷ a Pierre Teilhard de Chardin nám dáva nádej do budúcnosti, tvorí pozitívne posolstvo: „*Láska, takisto ako myšlienka, sa bude v noosfére nachádzať v stave neustále vzrastu.*“⁴⁸ Láska nikdy nie je na driemotách, nikdy nespí, nikdy nezaháľa. To Julo Rybák pobadal aj vo vzťahu s Pavlom Straussom. Pri jednej z jeho návštev sa medzi nimi vyvinul dialóg, ktorý si právom našiel svoje miesto aj v *Záznamoch zo zápisníka*: Zišla mi na um Palkova otázka pri návšteve u Straussov: „*Čo teraz v ä č š i e robíš?*“ Čo robím? – *Dnes, v tento nádherný slnečný lesný deň sa mi žiada s Prišvinovými husami povedať: – R a s t i e m !*“⁴⁹ Strauss sa očividne držal toho, čo si ako tridsaťšesťročný zaznamenal do svojho denníka dňa 17. októbra roku 1948: „*Lebo naša láska je schopná rásť.*“⁴¹⁰ Žeby sme túto vnútornú silu nevyužili? Julo Rybák k tomu motivuje: „*Keď červený smrek dokáže takeého vysokánskeho, štíhleho mája vystreliť zo seba do neba – my by sme nedokázali narásť tak, ako nám to Pán Boh prikázal?*“⁴¹¹ Preto naplno platia Straussove slová: „*A tak svet rastie vždy len láskou.*“⁴¹² Láska je vlastným, osobitým a jedinečným príbehom človeka, dokonca je jeho zmyslom. Sám si ju musí vytvoriť, v radosť i v smútku,

Filozof so skalpelom

Spomienky na vynikajúceho chirurga MUDr. Pavla Straussa očami jeho syna

Nemôže byť lekárom, dobrým lekárom ten, kto nemá v sebe lásku. Cho- rému človeku nestačí len odborný zá- krok. Každý čaká i kúsok toho nášho ja – nášho srdca... Lekár, a najmä chirurg, je kňaz pred oltárom regenerácie.

Tento úryvok pochádza z eseje Lis- ty mladému chirurgovi, ktorú napísal MUDr. Pavol Strauss, vynikajúci slo- venský lekár, filozof, prozaik, esejista, prekladateľ. V prvom rade však človek. Lekár, ktorý kládol blaho pacienta vždy na prvé miesto.

Lekár, pre ktorého nekončila jeho práca zavretím nemocničných či ambu- lantných dverí. Lekár, ktorý v štyridsiat- ych rokoch robil unikátne chirurgické zákroky, mnohé ako jediný na Slovensku. A v neposlednom rade lekár, ktorému Pán Boh nadelil do vienka okrem medi- cínskeho talentu aj talent na reči, hudbu či písanie. Vo svojom živote to všetko do- kázal bravúrne sklbiť a zúročiť.

Medicínu nasával od malička

Pavol Strauss sa narodil 30. 8. 1912 v Liptovskom Mikuláši. Hoci jeho otec bol advokát, život a profesionálnu budúcnosť malého Pavla predurčil jeho starý otec Bartolomej Kux, ktorý bol mestským le- károm a žil s nimi v jednej domácnosti. Práve cez neho nasával zvedavý a bystrý

• Pavol Strauss ako mladý lekár.

chlapec medicínu – často sa spomína historika, ako napríklad asistoval starému otcovi pri púšťaní žilou a v škole sa po- tom hrdo chválil...

Zatiaľ čo po starom otcovi zdedil lás- ku k medicíne, po otcovi to bola láska ku knihám a po matke zase láska k hudbe a talent na jazyky (napríklad ako 13-ročný si mladý Strauss začal písať denník v nem- čine). Všetky tieto vášne ho sprevádzali po celý život, hoci na prvom mieste bola vždy medicína. Preto, keď sa po gymnazi- álnych štúdiách rozhodoval, ako ďalej, pa- dla voľba na štúdium medicíny vo Viedni. Finančne to však bolo veľmi náročné, a tak napokon svoje lekárske štúdiá do- končil v roku 1937 v Prahe na nemeckej univerzite. Už počas pražských štúdií mu vyšli jeho prvé literárne pokusy.

V rokoch 1937-39 absolvoval vojens- kú službu a po nej nastúpil ako sekun- dárny lekár na interné oddelenie v Lip- tovskom Mikuláši – Palúdzke. Keďže bol židovského pôvodu, nevyhli sa perzekúcie ani jemu a z rasových dôvodov ho z práce prepustili. Ťažká situácia a k tomu aj smrť matky naňho veľmi zle vplývali, a preto sa začal utiekať k rôznym druhom nábožen- stva. Zaujímali ho stredoveká mystika, východné náboženstvá aj budhizmus.

„Všetko, čo môjho otca zaujímalo, si vždy dôsledne naštudoval,“ hovorí jeho syn, takisto lekár, MUDr. Jozef Strauss. „Aj východné náboženstvá, budhizmus – všetko mal dokonale prečítané, vedel o tom veľmi veľa. Bol nesmierne sčíta- ný. A keďže ovládal niekoľko jazykov, diela čítal zásadne v origináli,“ hovorí J. Strauss s hrdosťou v hlase. A hoci dr. Strauss starší koketoval aj s komuniz- mom, nakoniec uňho vyhrala katolícka viera. „Na vine“ bola rodina Munkovcov, s ktorými sa zoznámil počas vojenčiny v Ružomberku a ktorá radikálne zmenila jeho život. Boli to konvertiti zo židov- skej viery a práve vďaka nim sa rozhodol aj on konvertovať a stať sa vyznávačom kresťanstva, ktorému ostal verný až do konca života.

Najplodnejšie roky v Skalici

Po vojne v roku 1945 (počas ktorej zažil tiež niekoľko krušných chvíľ, keď ho tesne pred transportom do koncentráku zachránila v podstate náhoda) začal pra- covovať v Bratislave v Onkologickom ústa- ve u MUDr. Brežného. Spolupracoval aj s

• Jozef Strauss, syn Pavla Straussa, tiež lekár – rádiológ.

mnohými ďalšími vynikajúcimi lekármi tej doby – s docentom Žuchom, so zná- mým prof. Kappelerom (na Anatomic- kom ústave) a dr. Godálom. V tomto, preňho odborne aj literárne veľmi pod- netnom období, ho práve dr. Brežný na- hovoril, aby si dal žiadosť o primariát. A tak sa v roku 1946 dostal MUDr. Pavol Strauss do Skalice. V rokoch 1946 – 1956 pôsobil v Skalici ako primár chirurgie aj riaditeľ nemocnice a zaslúžil sa o jej re- konštrukciu a ďalší rozvoj. Jej podoba v podstate zotrvala dodnes. Počas pôsobenia v Skalici robil chirurgické výkony, ktoré na tú dobu nerobil nikto na Sloven- sku. Ako prvý napríklad robil lumbálne sympsectomie a stellectomie a ďalšie dovtedy neznáme operačné zákroky.

„Na tú dobu to boli unikátne zá- kroky,“ hovorí jeho syn. Treba si totiž uvedomiť, že chirurgia vtedy ani zďaleka nebola to, čo dnes. Neexistovala napríklad ani poriadna anestéza. „Otec bol navyše nesmierne univerzálny, napríklad vo Švajčiarsku sa učil u profesora Brennera robiť neurochirurgické výkony – v šty- ridsiatych rokoch! Operoval štítne žľazy, experimentoval s neurotransplantátmi a nervovým tkanivom, jeho konzervá- ciou,“ vyratúva J. Strauss. V tomto ob- dobí publikoval aj na tú dobu originál- nu embolectomiu bifurkácie aorty.

Hanebný odsun do Nitry

Idylka v Skalici skončila po desiatich rokoch, keď ho v roku 1957 pre jeho ná- boženské presvedčenie štátna moc pre- sunula na miesto chirurga v poliklinike v Nitre. S touto udalosťou sa však spája aj jeden krásny moment spolupatričnos- ti, keď dr. Pavol Strauss zo Skalice od- chádzal, v každom okne v meste horela sviečka alebo baterka na jeho počesť. Pa- vol Strauss totiž Skalicu a jej obyvateľov miloval a Skaličania zase jeho. Aj preto sa, na rozdiel od svojej manželky, do Ska- lice vždy rád vracal. So Skalickou sa spája aj jeho doživotné priateľstvo s rodinou herca Gustáva Valacha, spevákom dr. Jankom Blahom či akademickým malia- rom Júliusom Koreszkom.

V tomto meste má MUDr. Pavol Strauss aj pamätnú tabuľu, ktorá je, ako inak, na budove skalickej nemocnice. Pri jej slávnostnom odhalení v júni 2019 (25 rokov po jeho smrti) povedal v slávnostnom príhovore rodinný priateľ Straussovcov MUDr. Pavol Lovecký (dentoalveolárny chirurg a bývalý riaditeľ nemocnice) aj tieto slová:

„Na svoju dobu mal dokonale prepracovanú chirurgiu brucha, vysoké resekcie žalúdka, resekcie čriev, operácie štítnej žľazy. Cievnu chirurgiu sa cvičil na pokusných zvieratách, ktoré chovala nemocnica (zajace a psy), chystal sa aj na operáciu niektorých srdcových chýb, ale k tomu už neprišlo.“

Podme však do Nitry. Príchod sem nebol jednoduchý a pre MUDr. Straussa nastalo veľmi bolestivé obdobie. V plnom rozlete jeho chirurgickej erudície mohol operovať iba raz do týždňa, namiesto toho ošetroval bežné rany, drobné úrazy, zápalové procesy. Do toho tu ešte bola nevraživosť kolegov a neustály dozor Štátnej bezpečnosti. **„Pre otca to bolo veľmi ťažké, ale hoci bol nešťastný, pokorne to znášal,“** spomína na najťažšie obdobie života jeho syn J. Strauss. **„Nikdy sa nesťažoval, nereptal, každému vždy odpustil,“** hovorí. Aj na poliklinike v Nitre MUDr. P. Strauss naplno ukázal svoju profesionalitu – začal sa napríklad venovať minivýkonom (dnes to nazývame jednoduchá chirurgia), ako prvý začal napríklad robiť sklerotizáciu varixov na dolných končatinách.

Hoci žil v pozícii degradovaného lekára a umlčaného autora, svojej literárnej vášne sa nevzdal a naďalej písal. Jeho heslo totiž znelo: napísať denne aspoň dve vety. Niekoľko kníh mu síce vyšlo aj v uvoľnených 60-tych rokoch, no množstvo nepublikovaných sa dočkalo svetla sveta až pred jeho smrťou či neskôr. Celkovo 26 titulov.

• Takto sa operovalo v 40-tych rokoch.

Rehabilitácia po roku 1989

Zaslúženej cti a pozornosti sa MUDr. Pavlovi Straussovi opäť dostalo až po Nežnej revolúcii v roku 1989. Získal viacero ocenení, medzi inými napríklad čestný doktorát filozofických vied Univerzity Pavla J. Šafárika v Košiciach či cenu Slovenského spisovateľa v roku 1991. In memoriam (zomrel 3. 6. 1994 v Nitre) mu bol za mimoriadne zásluhy o rozvoj v oblasti kultúry udelený Rad Ľudovíta Štúra I. triedy. Od roku 2005 udeľuje FF Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre Cenu Pavla Straussa významným osobnostiam kultúry, umenia, medicíny a jeho meno nesie aj pastoračné centrum univerzity. O jeho literárnu pozostalosť sa stará Spolok priateľov Pavla Straussa, ktorý v rokoch 2010 – 2012 vydal jeho zbrané spisy v desiatich zväzkoch.

Knihy pre syna

Okrem medicíny, ktorú dr. Strauss zbožňoval, bola jeho láskou aj hudba a už spomínaná literatúra. Málokto možno vie, že bol vynikajúci klavirista, dokonca odohral niekoľko koncertov aj vo Viedni, kde sprevádzal známu opernú speváčku, vystupoval v koncertných halách v Rakúsku aj Maďarsku. Ako to všetko popri náročnej práci lekára stíhal?

„Otec spával tak štyri hodiny, vraj mu to stačilo,“ hovorí jeho syn, ktorý aj dnes, po vyše 26 rokoch od jeho smrti priznáva, ako otca nesmierne postráda. „Otec bol môj najlepší priateľ, učiteľ, veľmi dobre sme si rozumeli. Keď už bol starší a mal zdravotné problémy (trápila ho ťažká cukrovka), trávil som s ním celé hodiny, chodievali sme na prechádzky a veľa sa rozprávali. Z toho vlastne vznikla moja najobľúbenejšia kniha, ktorú napísal – Človek pre nikoho. Lebo ja som otcovi vždy vravel, že mám zlú pamäť, tak nech mi tie svoje múdre myšlienky napíše...“

• S manželkou, ktorá mu bola celoživotnou oporou.

Odkaz pre dnešných lekárov

Myšlienky doktora Straussa, najmä tie o medicíne a živote, sú aktuálne stále. Čo by dnes odkázal lekárom?

„V prvom rade mať empatiu,“ začína vyratúvať jeho syn. **„To chýba v dnešnej medicíne a to je základ všetkého. V druhom rade vedieť sa obetovať – otec sa vedel maximálne obetovať pre pacienta, nikdy nepovedal nie. A tretie, čo chýba dnešným lekárom, je pokora. Najmä mladí a neskúsení lekári sú prchkí, niekedy príliš arogantní k pacientom. Jednoducho tu chýba taká ľudskosť. Avšak na druhej strane, aj pacienti sú surovejší – celý ten svet akosi zosurovel. Takže ten vzťah lekár – pacient sa veľmi pokazil.“**

Nuž, čo dodať na záver? Možno stačí pridať zopár citátov Dr. Straussa:

- **„Niet osobitnej lekárskej etiky. Lekárska etika je ľudská – platná pre každého človeka a prelínajúca súkromný, odborný i verejný život lekára.“**
- **„Kto nie je schopný stáť v úcte a pohnutí pred trpiacim či umierajúcim, nie je schopný ani poznať cenu života a jeho krásy.“**
- **„Výhodou životných neúspechov je, že stratíš falošných priateľov.“**
- **„V živote neraz umývame iných, aby sme sa zdali čistejšími.“**
- **„Život je ako hudobná partitúra. Neraz v ňom prevládajú pauzy.“**
- **„Hlúpy hovorí, aj keď nevie. Opatrný hovorí, len keď vie. Falošný nehovorí, aj keď vie. Slušný nehovorí, ak nepomôže.“**

Jednoducho, niektorí ľudia sú väčší ako ostatní.

Pripravila: Nancy Závodská / Zdroj foto: archív J. Straussa
Pôvodne publikované v časopise Medikom 4 – 5/2020

Ceny Pavla Straussa za rok 2017 a 2018

V Štúdiu Divadla Andreja Bagara sa 5. novembra 2019 v Nitre uskutočnilo slávnostné odovzdávanie cien Pavla Straussa. Aj v tomto roku boli ocenené významné osobnosti kultúrneho, umeleckého a spoločenského života. Ocenenie nesúce pomenovanie po výnimočnom mysliteľovi a lekárovi Pavlovi Straussovi (1912 – 1994) sa získava za trvalý prínos v oblasti kultúry a umenia. Tradícia udeľovania Cien Pavla Straussa vznikla na pôde Katedry kulturológie Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, pri ktorej pôsobí aj Kulturológická spoločnosť a udeľuje sa od roku 2005. Vzdáva sa ňou pocta humanistickému posolstvu a odkazu Pavla Straussa, ale i poctivej tvorbe, pracovitosti, umeniu a kultúrnym hodnotám. Ustálenie tohto ocenenia na slovenskej kultúrnej a umeleckej scéne dokumentuje aj množstvo osobností, ktoré boli laureátmi tejto ceny v minulosti. Ako príklad za všetky možno uviesť mená, ako Milan Rúfus, Ján Chryzostom Korec, Emília Vášáryová, Viera Dubačová, Tibor Žilka, Marián Varga, či Anton Srholec, ktorému bola udelená in memoriam a mnohí ďalší.

Ceny Pavla Straussa organizuje Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, všetky jej fakulty – Filozofická fakulta, Pedagogická fakulta, Fakulta prírodných vied, Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva, Fakulta stredoeurópskych štúdií,

no predovšetkým Katedra kulturológie FF UKF v Nitre a Kulturológická spoločnosť. Toto slávnostné podujatie je možné realizovať aj vďaka každoročnej podpore Rotary Clubu Nitra Harmony, či Mesta Nitra a Nitrianskeho samosprávneho kraja.

Aj v roku 2019 bola cena udelená štyrom osobnostiam. Laureátmi Ceny Pavla Straussa za roky 2017 a 2018 sa stali básnik a textár Kamil Peteraj, herečka Zuzana Kronerová, režisér Juraj Jakubisko a spevák Miroslav Žbirka. Všetci ocenení si plastiku, ktorej autorom je akademický maliar Miroslav Cipár a grafický list od akademického maliara Petra Galvánka, prevzali z rúk syna Pavla Straussa, doktora Jozefa Straussa a Jozefa Palitefku, predsedu Kulturológiej spoločnosti.

Udeľovanie Cien Pavla Straussa sa opäť nieslo v slávnostnom duchu, už tradične, pod režisérskou taktovkou Petra Oravca. Pre umelcov, ktorí spestrili túto slávnostnú udalosť, bol odkaz Pavla Straussa mimoriadne inšpiratívny. Umeleckú stránku programu obohatili vystúpenia Pavla Hammela, Martiny Kertészovej s kapelou Ludovo, Zuzany Kronerovej a zoskupenia Dano Heriban Trio.

Ako prvý Cenu Pavla Straussa prevzal básnik, textár, dramaturg a scenárista Kamil Peteraj. Je autorom mnohých básnických zbierok, no venuje sa aj písaniu textov pre viacerých slovenských hudobníkov. Azda najvýraznejšou spoluprácou Kamila Peteraja je tá s Pavlom Hammelom, Mariánom Vargom, Miroslavom Žbirkom, speváčkou Kristínou či Marikou Gombitovou. Okrem populárnej hudby sa venuje aj textovej tvorbe pre muzikály, ako napríklad Adam Šangala či Tisícročná včela. Kamil Peteraj získal vo svojej kariére mnoho ocenení, prečo si však váži práve Cenu Pavla Straussa povedal pri jej prevzatí. Okrem iného hovoril aj o tom, že chvála je druh opovrhnutia, preto všetko treba prijímať s veľkou pokorou: „Táto cena je pre mňa veľká v jednej veci a to, že je veľmi diskrétna, ako keby trocha placho išla mimo všetkých veľkých

bulvárnych cirkusov, ale o to viac je v nej hĺbky a ducha toho človeka, po ktorom je pomenovaná. My Slováci sme nemali veľa etikov, humanistov, veľkých mysliteľov, ale Pavol Strauss určite patrí na tom piedestály veľmi vysoko, pretože to bol etik, bol to človek, ktorý sa ako veľký teista snažil priblížiť Bohu.“ V závere svojej ďakovnej reči vyzýva k tomu, že by bolo dôležité sa posolstvom Pavla Straussa viac zaoberať.

Cenu Pavla Straussa osobne prevzal aj ďalší ocenený – filmový režisér, spisovateľ, scenárista a výtvarník Juraj Jakubisko. Je považovaný za legendárneho slovenského režiséra s veľmi špecifickou a nezameniteľnou poetikou. Pod jeho taktovkou vznikali také filmové diela, ako napríklad Kristove roky, Zbehovia a pútnici, Vtáčkovia, Syroty a blázni, Tisícročná včela či divácky veľmi obľúbená Perinbaba a film Bathory. Juraj Jakubisko je držiteľom mnohých prestížnych ocenení, no Cena Pavla Straussa bude

medzi nimi zastávať dôležité miesto. Ako v slávnostnom laudáciu povedala jeho manželka Deana Horváthová-Jakubisková, jej manžel je veľmi náročný a často je rovnako náročné držať krok s jeho nápadmi a s jeho predstavou o výsledku, no ich vzájomná spolupráca prináša zaslúžené ovocie. V ďakovnej reči maestro poznamenal: „Som rád, že nielen ja, ale všetci ocenení dostávajú túto cenu a zároveň stále ešte pracujú. Beriem túto cenu aj ako povzbudenie.“ Zdôraznil aj význam divákov pri svojej tvorbe. Podľa jeho slov, film bez divákov je mŕtvym filmom, preto k svojej tvorbe pristupuje vždy v zmysle poslania – naplniť človeka úžasom. Na záver dodáva, že s odstupom času sa pokúša naplniť človeka nielen úžasom, ale predovšetkým pravdou.

Ženské pokolenie v tohtoročnom udeľovaní Cien Pavla Straussa s noblesou zastúpila herečka, pedagogička a šanzoniérka Zuzana Kronerová. Je uznávanou a obsadzovanou herečkou nielen na Slovensku, ale aj v Českej republike.

Pôsobila a pôsobí v mnohých divadlách, ako príklad možno spomenúť Divadlo na korze (dnes známe ako Astorka Korzo '90), Pražské národné divadlo, Divadlo Na Jezerce a iné. Je nielen úspešnou divadelnou herečkou, ale i obsadzovanou filmovou herečkou. Na filmovom plátne sa objavila vo filmoch, ako napríklad Sváko Ragan, Nevera po slovensky, Červený kapitán, Baba z ľadu a mnohé iné. Za nenapodobiteľné nuansy svojho hereckého majstrovstva Zuzana Kronerová tiež získala mnoho ocenení. Jej herecký rukopis a osobnosť v slávnostnom laudáciu ocenil aj Ján Štrasser: „Zuzana Kronerová je pre mňa vzácna osobnosť umeleckého života a umeleckej sféry, pretože spája v sebe hereckú kreativitu (je to výborná herečka), ľudskosť a jasne definované občianske postoje.“ Zuzana Kronerová napriek všetkým oceneniam, ktoré získala prijala Cenu Pavla Straussa s veľkou radosťou a pokorou: „Som nielen veľmi poctená, ale aj potešená a šťastná. Nevieam, či si túto cenu zaslúžim, lebo Pavol Strauss bol človek, ktorý bol v mnohých oblastiach vynikajúci. Nielen v rôznych oblastiach umenia, ale aj zachraňoval ľudské životy ako lekár, a to je najdôležitejšie a najužitočnejšie. Vždy hovorievam, že u nás hercov nejde o život. Keď sa dielo alebo náš výkon nepodarí, tak nikto nezomrie. Nanajvýš diváci odídu otrávení z divadla alebo z kina. Veľmi si túto cenu vážim. Vážim si aj to, že jej myšlienka vznikla na pôde Katedry kulturologie v Nitre.“ Zuzana Kronerová srdečne pozdravila aj študentov, ktorých zástoj je v rámci udeľovania tohto ocenenia veľmi výrazný. Nielenže sa podieľajú na výbere ocenených osobností, ale veľkou mierou pomáhajú aj pri organizácii tohto významného podujatia. Zuzana Kronerová poctila divákov nielen svojou prítomnosťou, ale i speváckym vystúpením. Zaspievala áriu pani Lautmanovej z muzikálovej verzie Obchodu na korze, ktorú sama hrala v Divadle nová scéna. Interpretovala pieseň starej židovskej galantérničky Som fit.

Posledným laureátom Ceny Pavla Straussa sa stala jedna z najvýznamnejších a najvýraznejších osobností slovenskej hudby – spevák Miroslav Žbirka, ktorý dodnes ovplyvňuje hudobný svet nielen na Slovensku, ale i v zahraničí. Ovplyvnil aj zahraničnú hudobnú scénu, viaceré svoje albumy nahrával v prestížnych zahraničných hudobných štúdiách. Je interpretom množstva hudobných hitov, za ktoré získal nespočet ocenení. Jeho tvorba sa prihovára a rezonuje naprieč všetkými generáciami. Miroslav

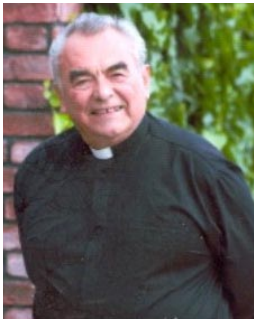
Žbirka si, žiaľ, cenu nemohol prevziať osobne. Túto úlohu za neho prevzala jeho dcéra Denisa Žbirková, ktorá povedala: „Je to, samozrejme, pre mňa veľká česť a neverila by som, že budem mať niekedy tú česť prevziať za môjho otca cenu, ktorú si veľmi vážim ja, ale i on. Chcem v jeho mene poďakovať a ospravedlniť, že nemohol prísť.“

Aj tohtoročným udeľovaním Cien Pavla Straussa sme mali možnosť uctiť si dielo, prácu a tvorbu štyroch významných osobností slovenského kultúrneho a umeleckého života. Ceny Pavla Straussa sú v mnohom výnimočné. Výnimočnými sú nielen preto, lebo laureátov vyberajú aj študenti, je to nielen preto, že cenu udeľuje univerzita, sú výnimočné tým, že oceňujú tvorivé osobnosti, intelektuálov, umelcov, vedcov. Výnimočné sú však predovšetkým tým, že pripomínajú odkaz výnimočnej osobnosti Pavla Straussa.

Veronika Moravčíková

Koronakríza – výzva pre celý svet!

Ako blesk z jasného neba zasiahol celú našu planétu neviditeľný, no predsa veľmi silný nepriateľ človeka, nám už teraz aspoň sčasti známy „Koronavírus – Covid-19“.

Zasiahol ľudskej populácie na všetkých kontinentoch od severného až po južný pól zemegule. Zasiahol totálne ľudskú spoločnosť vo všetkých jej aktivitách, na všetkých úrovniach a všetky vekové kategórie. Zasiahol tvrdo do ekonomickej sféry, politickej, zdravotníckej, školskej, kultúrnej, náboženskej, ale tiež do oblasti morálnej. Zápas s rýchlo sa šíriacimi nákazovými vlnami prinášal v jednotlivých krajinách raz väčšie či menšie víťazstvá, ale tiež väčšie či menšie porážky v závislosti od pružnosti zavádzania preventívnych opatrení a aktívnej zdravotníckej starostlivosti.

Celý priebeh tejto pandémie pozorujeme sledujú a nás informujú masmédiá sveta, a tak nám stále viac dávajú najavo, že sme všetci na svete ako jedna veľká, vnútorné hlboko prepojená rodina. Sme svedkami toho, že čiastočné víťazstvá nad útokmi pandémie prinášajú uvoľňovanie nariadených obmedzení a u mnohých ľudí vyvolávajú plané nádeje, že sa čoskoro opäť všetko bude môcť vrátiť do „starých kolají“. Ale je to falošná nádej, pretože táto pandémia má ďalekosiahlu stratégiu v prospech záchrany našej planéty ako nášho spoločného domu, ktorá je ohrozovaná omnoho nebezpečnejšími pandémiami ako je pandémia konzumného životného štýlu, pandémia nezvratných ekologických negatívnych procesov vedúcich ku kolapsu biosféry našej herne, pandémia hladu väčšej časti ľudstva a ľahostajnosti tých, ktorí sa vyvalujú v prebytkoch a zasypávajú planétu odpadmi, pandémia vyvražďovania nenarodených detí, pandémia stále viac rastúceho strachu z nukleárneho konfliktu sveta s jeho fatálnym koncom a pod.

Všetky tieto pandémie predchádzajú tej, ktorú teraz spoločne prežívame a spoznáваме jej moc a jej húževnatosť v

presvedčaní, že my musíme každý sám v sebe poctivo odbojovať zápas o kvalitný hodnotový systém tak, aby sa stotožnil s princípmi Božieho poriadku v stvorenstve okolo nás a Božieho mravného zákona v nás. Iba to nás bude naozaj ozdravovať a úspešne chrániť pred nebezpečenstvami, ktoré budú na nás číhať.

Nemôžem pri tejto príležitosti nespomenúť výrok nášho popredného odborníka pri koordinácii opatrení v riešení koronakrízy na Slovensku, člena krízového štábu profesora Krčméryho, ktorý na otázku novinára – „čomu Vy pripisujete takú pozoruhodnú úspešnosť zvládania pandémie u nás“ – odpovedal pohotovo: „My sme sa totiž hneď na začiatku koronakrízy spojili s tou Najvyššou inštancom.“

Sapientibus sat – múdрым to postačí. A v tom je čiastočná odpoveď aj na to, akú úlohu zohrá táto pandémia v stratégii Božej pedagogiky.

My sme v nebezpečenstve izolovaného vnímania aktuálneho problému koronakrízy, ktorý ak by sa vyriešil rýchlym zásahom účinnej očkovacej vakcíny, mohli by sme ostať nezmenení práve v morálnej oblasti, ktoré v nás determinuje náš hodnotový systém.

My ale musíme dozrieť ku komplexnejšiemu videniu aj chápaniu našich základných existenčných potrieb, o ktorých vieme, že sú viac ohrozené, ako sme my ohrození koronavírusom.

Tu rád použijem veľmi aktuálny výrok pápeža Františka v súvislosti s pandémiou: „Ako môžu zdraví ľudia žiť na chorej planéte?“ Piate výročie jeho encykliky *Laudato si* je veľkou výzvou nielen pre kresťanov, ale pre všetkých ľudí dobrej vôle, aby konečne pochopili, že naša Zem, ako jediná planéta v slnečnej sústave, má pre človeka Bohom darované podmienky pre jeho plnohodnotnú existenciu ako náš spoločný dom. Táto vízia pápeža Františka nám tiež pomôže ľahšie pochopiť Božiu stratégiu výchovy človeka nie ako despotického pána, ale ako múdreho správcu darovaného domova.

Jozef Voskár

Osud jedného rukopisu

Asi v polovici minulého roka mi náš otec, pri jednom z literárnych „ranno-sobotných“ stretnutí v jeho pracovni, podal dosky s rukopisom, na ktorých chrpelo jeho rukou napísané *O láske*.

Zjavne na ten obal i jeho obsah na dlhé roky zabudol a našiel ho len náhodou, ležiaci medzi inými rukopismi. Ani ho neotvoril, len poznamenal: „Ak sa Vám to bude pozdávať, dá sa to takto rovno vydať“. Ako prvá strana v obale trónila odpoveď z jedného vydavateľstva z januára 2000 so slušným poďakovaním za zaslanie rukopisu i s odmietnutím jeho vydania.

Bolo zaujímavé čítať riadky napísané pred viac ako dvadsaťročím a jednoduché bolo i spoločné rozhodnutie s autorom výtvarného návrhu o príprave ich vydania. Predsa niet nič krajšie, ako pripraviť takýto darček k autorovým nadchádzajúcim februárovým narodeninám.

Žiaľ, cievná príhoda nás predbehla a kniha s tak príznačným názvom dostala ešte jedno vyššie poslanie. Stala sa spojením mnohých otcových priateľov a známych s ním, a to v tak ťažkých chvíľach. Nezvyčajne sa do ich rúk dostávala bez jeho rukou písaného venovania, ktorými vyprevádzal svoje knižky k jemu blízkym a vzácnym čitateľom. Ostala tam len vložená kópia posledného podpisu autora, ktorý sa mi uchoval niekde v písomnostiach.

Tá kniha vďaka tomu priniesla k jej autorovi mnoho veľmi vzácných reakcií, za ktoré sa musíme i v jeho mene poďakovať. Sú to pre nás s otcom vzácné chvíle, so slzami radosti i smútku v jeho očiach. Tie slzy tlmočia jeho presvedčenie, že všetko je tak, ako má byť, lebo všetko je v rukách, povedané s Pavlom Straussom, „Najvyššieho plánovača.“ Netreba sa báť, stačí sa vložiť do Jeho rúk. Príbeh tejto knihy sa tak stal ďalším potvrdením, že niet náhod na zemi.

Nuž, ostáva sa mi poďakovať za pomoc pri vydaní knihy, jej výtvarné spracovanie, ale i za tú „nenáhodu“, ktorá umožnila tomuto rukopisu po dvadsaťročí jeho ležania v knižnici poslúžiť nám všetkým týmto vzácnym poslaním.

Julo Rybák ml.
(nenáhodný vydavateľ)

**V rámci edície Výber
z diela Pavla Straussa
Vydavateľstvo G-ATELIÉR,
vydalo:**

- Pavol Strauss – Mozaika nádeje, Ecce homo, Tesná brána (2017)
- Pavol Strauss – Človek pre nikoho (2018)
- Pavol Strauss – Zápisky diletanta, Život je len jeden, Neodoslané listy (2018)
- Pavol Strauss – Zákruty bez ciest, Nežiť a žiť, Lekárske rekvie (2019)
- Pripravovaný titul v rámci tejto edície: Pavol Strauss – Sám za sebou, Za mostom času

+ + +

**Zároveň boli vo Vydavateľstve
G-ATELIÉR vydané samostatné
tituly venované dielu Pavla
Straussa:**

- Martin Koleják – Pavol Strauss, hľadač pravdy (2013)
- Tibor Žilka, Ján Gallik – Pavol Strauss, prorok novej civilizácie (2018)
- Martin Koleják – Náčrt biografie Pavla Straussa (2018)

+ + +

**Z diela Jula Rybáka
Vydavateľstvo G-ATELIÉR
vydalo samostatné tituly:**

- Julo Rybák – V dotyku s Pavlom Straussom VII. (2012)
- Julo Rybák – Človek v reči (2014)
- Julo Rybák – Posledný rok s Pavlom Straussom (2015)
- Julo Rybák – So zápisníkom vo vrecku (2015)
- Julo Rybák – V jubilejnom roku 2000 (2016)
- Julo Rybák – V prvom roku nového tisícročia (2017)
- Julo Rybák – V prvom roku nežnej slobody (2018)
- Julo Rybák – S Pavlom Straussom. Rok 1991 (2019)
- Julo Rybák – O láske (2020)

+ + +

**Z prekladovej tvorby
Jula Rybáka Vydavateľstvo
G-ATELIÉR vydalo:**

- M. M. Prišvin, V. D. Prišvinová – My dvaja (Denník lásky) (2013)
- M. M. Prišvin – Koruna tvorstva (2019)

Svet očami viery Pátra Ondreja Gabriša

Dňa 20. 2. 2020 nás zastihla správa, ktorej sme na prvé počutie odmietli uveriť. Páter Ondrej Gabriš SJ odišiel do večnosti v čase, keď podľa úsudku každého z nás bolo ešte priskoro. Mal toho tak veľa rozbehnutého... No Pán mal s ním iné plány a povolal si ho, veríme že preňho samotného, v tom najlepšom čase, aby mohol vo všetkom pokračovať, no už z iného miesta určenia.

Páter **Ondrej Gabriš** sa narodil 19. novembra 1960 v Čadci. V roku 1991

vstúpil do jezuitského noviciátu, kňazstvo prijal 26. júna 1999. V roku 2003 zložil posledné rehoľné sľuby. V poslednom období pôsobil ako sócius magister novicov v Ružomberku. Šíril úctu k Božím služobníkom Tomášovi a Františkovi Munkovcom a pracoval ako vicepostulátor v kauze ich blahorečenia, prostredníctvom ktorej sa dostal aj bližšie k členom Spolku priateľov Pavla Straussa. Páter Ondrej bol známy svojou obetavou kňazskou službou s apoštolátom v praktickom živote. Mal rád „dobré svetlo“ a fotografovanie, ktoré vyštudoval pred vstupom do Spoločnosti Ježišovej a profesijne pôsobil najskôr v Kysuckom múzeu v Čadci, kde pracoval 8 rokov ako fotograf, neskôr pracoval pri Okresnom osvetovom stredisku ako metodik pre fotografiu a film.

Nie je ľahké spomenúť všetky aktivity, ktorým sa Páter Ondrej venoval. Preto budem v nasledujúcich riadkoch osobná a už vopred sa ospravedlňujem tým, ktorých prepojenie s Ondrejom v nasledujúcich riadkoch nespomeniem, lebo keď náš deň trvá 24 hodín, jeho trval 48. Až po jeho odchode sa z ticha jeho služby začali vynárať prepojenia každodennej misie tohto vzácného človeka, ktoré uvedený počet hodín ešte navyšoval.

Moje prvé stretnutie s ním bolo vďaka modlitebnému stretnutiu Modlitby matiek. Svojou prítomnosťou nám dodával tak potrebný pokoj, že s Božou pomocou všetko zvládneme. Ďalšie prepojenie začalo pri spoluorganizovaní Dňa rodiny v Ružomberku, kde sme sa nebáli ničoho, ani zlého počasia, lebo pod Ondrejovým prosebným dozorom nebolo nič neuskutočniteľné. Za zvlášť dôležitú kapitolu vo svojom živote považujem spoločnú tvorbu filmu o rodine Munkovcov „Milovať až do zabudnutia...“ Spoločne ako jeden tím, sme bádali v archívoch, skladali mozaiku ich života a robili ju prístupnou pre široké publikum. Samozrejme ako inak, pod Ondrejovou taktovkou. Rovnako aj film o Ujovi Paľkovi z Vlkolínca (Páter Pavol Horský, SJ). Od uvedených audiovizuálnych dokumentov sa začali odvíjať ďalšie aktivity, prostredníctvom ktorých sme sa snažili vytvárať kult rodiny Munkovcov.

Vyššie spomenuté prepojenia prirodzene rástli a smerovali k založeniu Týždňa

kresťanskej kultúry v Ružomberku, ktorého 4. ročníky sme spoločne zorganizovali. Ten piaty, sa už neuskutočnil. Spoločne s fotografmi z Fotoklubu 1924 založil fotografickú súťaž „Svet očami viery“, ktorá sa ako súčasť TTK postupne stávala celoslovenskou. Evanjelizoval všade tam, kde bol. Nenásilne, potichu, pokorne... bez toho, aby ste to postrehli, sa stal vašim súputníkom.

Aj dnes sa niekedy zadávam na „Svet očami viery... Pátra Ondreja“. Bol to kňaz, ktorý ľudí spájal, v dôvere sa vo všetkom spoliehal na Božiu pomoc. Robil to s takou vierou, ktorú som dovtedy nepoznala. Jednoducho veril v každej sekunde, v každej situácii. Vždy ste mali pocit, že vo chvíli spoločného časopriestoru ste preňho jediným. Na 100% prežíval prítomný okamih. Keď ste mu volali. Ozvalo sa „Haló, haló“... akoby čakal len na váš hovor. Vedel v tichu a trpezlivosti počúvať, pretože niekedy stačí, keď človek vysloví svoje myšlienky nahlas. Ukazoval možnú cestu, nevnucoval svoj pohľad, no keď sa spätne pozerám na mnohé udalosti, bol to práve jeho prístup trpezlivého poslucháča, vďaka ktorému sa mi podarilo nájsť odpovede na mnohé otázky, či riešenia životných situácií.

Svätá omša s pohrebnými obradmi sa uskutočnila 24. februára 2020 v Kostole Povýšenia Svätého kríža v Ružomberku. Predsedal jej provinciál slovenských jezuitov páter Rudolf Uher SJ. Telo Pátra Ondreja je uložené v jezuitskej hrobke na mestskom cintoríne v Ružomberku, presne tam, kde je na náhrobnom kameni vytesané aj meno Tomáša Munka. Keď budete mať cestu, zastavte sa. Určite tam bude „dobré svetlo“.

Odpočívaj v pokoji... vo Svetle!

Katarína Matušková

Valné zhromaždenie 26. októbra 2019

Spolok priateľov MUDr. Pavla Straussa • LISTY PS - Reg. číslo: MK SR 3209/2004, číslo 35, október 2020; Redakčná rada: vedúci Ján Gallik, Jozef Šišila, Tomáš Pružinec, Enzo Passerini. Spolupracovali Július Rybák ml., Jozef Strauss. Adresa redakcie: Múzeum Janka Kráľa, Námestie osloboditeľov 31, tel.: 044/5621 580, e-mail: zusl-m@svslm.sk; Číslo účtu: 2923832760/1100, IČO: 37907751; Tlač: Print Master, Lipt. Mikuláš, e-mail: printmaster.lm@gmail.com; Počet výtlačkov: 500; ISSN 2453-9333.

T **Telink**